

LORETA VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: morfosintaksė, tipologija, valentingumas, semantika.

ŽMOGAUS TAPATYBĖS KONCEPTAS PAGAL *TAPATUS*, *-I* IR JO VEDINIUS DABARTINĖS LIETUVIŲ KALBOS PUBLICISTIKOJE

Concept of Human Identity on the Basis of
tapatus, *-i* and Its Derivatives in Contemporary
Lithuanian Opinion Journalism

ANOTACIJA

Šio straipsnio objektas – žmogaus tapatybė būdvardžio *tapatus*, *-i*, jo veiksmožodinių ir daiktavardinių vedinių pagrindu. Struktūrinis požiūris į reikšmę čia derinamas su kognityviniu. Remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau – DLKT) publicistikos medžiaga, kalbama apie tai, koks yra žmogaus tapatybės konceptas. Tyrimas parodė, kad pagal aptariamųjų žodžių valentinius aktantus ir predikatus, kurių aktantais jie patys eina, žmogaus tapatybė – tai savita asmens visuma, nuo gimimo jaučiama, suvokiama ir (arba) kuriama pagal dualumą: kaip artimas žmogaus tarpusavio santykis su dalinėmis – prigimtinė resp. neprigimtinė, dieviškąja resp. žemiškosiomis – tapatybėmis. Laiko atžvilgiu prigimtinė tapatybė yra pastovesnė už neprigimtine. Kintamumas susijęs su raiška skirtingomis *yra tapatus* resp. *tapatinti(s)* formomis.

ESMINIAI ŽODŽIAI: būdvardis *tapatus*, *-i*, vedinys, konceptas, struktūrinė semantika.

ANNOTATION

The article centres on human identity based on the adjective *tapatus*, *-i*, its verbal and nominal derivatives. It combines the structural approach towards meaning with the cognitive one. By referring to the data of opinion journalism kept in the *Corpus of Contemporary Lithuanian Language* (CCLL), the article elaborates on the concept of human identity. The

study revealed that based on the valency actants of the words under discussion and the predicates whose actants they themselves are, human identity is a peculiar entirety of the person which is sensed, perceived and/or created on the basis of duality right from birth: as the person's close relationship with the partial – inherent or non-inherent, heavenly or earthly – identity. From a temporal perspective, inherent identity is more stable than non-inherent. Variability is associated with expression by different forms of *yra tapatus* and *tapatinti(s)*.

KEYWORDS: adjective *tapatus*, derivative, concept, structural semantics.

1. ĮVADAS. TEORINĖS NUOSTATOS

Pastarąjį dešimtmetį madinga kalbėti apie tapatybę. Ši tema tyrinėta istoriosofiniu, sociologiniu, filosofiniu, socialiniu, kultūriniu ir kitais aspektais nemažo būrio lietuvių autorių, kuriuos visus čia suminėti būtų keblu ir galiausiai nėra tikslo (*inter alia* Morkūnienė, sud., 2012; Matonytė, Morkevičius 2013; Rubavičius 2014; Grigas 2016 ir gausiai ten cituojama literatūra). Pastaraisiais metais tapatybė sulaukė ir kalbininkų dėmesio: ji yra nagrinėta sociolingvistiniu (Ramonienė, red., 2016), etnolingvistiniu (Rutkovska, Smetona, Smetonienė 2017) aspektais.

Romualdas Grigas sako, kad „save [...] aš galiu pažinti, suvokti tik bendraudamas su savo artimaisiais, bendraamžiais, bendradarbiais, apskritai su mane supančiu pasauliu. [...] Taip esti ir su tauta. [...] Ji užgimsta, formuojasi, įsitvirtina, degraduoja ir išnyksta tik santykyje su „kitu“ (Grigas 2016: 18). Arba, kaip 2005 m. spalio mėnesį rašyta internetiniame *bernardinai.lt* puslapyje¹, „tapatybė lemia ne vien tai, kaip suvoki save, tačiau ir tai, kaip tave suvokia kiti. Tapatybė yra daugiabriaunė ir sudėtinga. kažkas yra suformulavęs, kad turime keletą tapatybės sluoksnių – esame tarsi svogūnai“.

Išnagrinėję aštuonių vertybių pavadinimų semantiką remdamiesi kognityvinės etnolingvistikos principais, Kristina Rutkovska, Marius Smetona ir Irena Smetonienė (2017) leidžia „susipažinti“ su lietuvių tapatybe. Monografijos autoriai, pagal Jerzjo Bartmińskio ir jo komandos išgrynintą kalbinio pasaulio vaizdo metodologiją (p. 29–35) išanalizavę konceptus UGNIS, VANDUO, NAMAI, ŠEIMA, DARBAS, EUROPA, LAISVĖ ir GARBĖ, priėjo prie išvados, kad „hierarchinę struktūrą turinčios koncepto sferos aptikimas ir išskyrimas kartu prisideda prie savęs kaip individo apibūdinimo ir suvokimo, o per individą – ir visos etninės grupės saviraiškos“ (p. 260). Paaiškėjo, kad jų aptartos kintančios lietuviškos vertybės

¹ Cituojama pagal *Dabartinės lietuvių kalbos tekстыne* teikiamą publicistikos medžiagą.

labai susijusios su etniškumu, senąja baltiška kultūra, „o tai sietina su aukštu savimonės vertinimu, kalbos branginimu, meilės tėvynei raiška“ (p. 259).

Loreta Vilkenė, tapatybę traktuodama kaip nuolatines individo savivokos paieškas ir savikūros procesus (Ramonienė, red., 2016: 135, dar plg. ten cituojamą literatūrą), nagrinėja svetur gyvenančių lietuvių, lietuvių kilmės asmenų ir emigrantų etninės, kalbinės ir kultūrinės tapatybės klausimus, lietuvių kalbos ir emigrantų tapatybės sąsajas, aiškinasi, koks lietuvių kalbos vaidmuo jų etninės tapatybės suvokime (p. 117–185). Autorė teigia, kad „kalba lietuviams yra reikšmingas etninės tapatybės rodiklis“ (p. 118, dar žr. p. 128–129, 132, 152) ir, kaip rašo Simas Karaliūnas (1997: 163), atlieka tapatinamąją–vienijamąją funkciją. Kitaip sakant, etninė tapatybė lanksčiausiai ir geriausiai atskleidžiama per kalbą, glūdinčią tapatybės centre (Bucholtz, Hall 2006: 369), ir aptariamieji iš esmės su lietuvių kalba akivaizdžiai tapatinasi (Ramonienė, red., 2015: 152). Kita vertus, „reikia pripažinti ir tai, kad gyvas požiūris, jog lietuviu galima būti ir nemokant lietuvių kalbos“ (p. 132). Kitoks santykis, anot L. Vilkenės, yra su vieta – Lietuva, kuri etninei emigranto tapatybei yra „nelabai svarbi“ (p. 125), tiksliau sakant, „vyksta etninės tapatybės „išvietinimo“ procesas, nes su Lietuva išlaikomas labiau emocinis, o ne teritorinis ryšys“ (p. 132). Kultūrinė svetur gyvenančių lietuvių, lietuvių kilmės asmenų ir emigrantų tapatybė vienokiu ar kitokiu mastu esanti hibridiška, bet joje stipri lietuviškumo dalis; branginamas lietuviškas kultūrinis savitumas – kalba, istorija, simboliai ir pan. (p. 184).

Šiame straipsnyje į žmogaus tapatybę žiūrima iš struktūrinės semantikos pozicijų, tiksliau, struktūrinis požiūris į reikšmę derinamas su kognityviniu. Tokiu požiūriu žmogaus tapatybė, kiek žinoma, aptarta nebuvo. Laikomasi nuomonės, kad „struktūrinė reikšmė yra eksplikuota kognityvinė reikšmė“ (Jakaitienė 1988: 58; plg.: Jakaitienė 2010: 56; Gudavičius 2011: 117). Čia analizuojami žodžių tarpusavio santykiai ir žiūrima, kokia informacija jais reiškiamą, t. y. koks arba kaip yra verbalizuojamas žmogaus tapatybės konceptas kaip kalbos vartotojų sąmonėje glūdinti kintanti konceptuali informacija, mąstymo turinys, strategija (plg. Jakaitienė 1988: 42–43, 57–94; 2010: 17–18, 45–46, 50). Jo pagrindu galima kalbėti apie vadinamąjį kalbos pasaulėvaizdį² kaip kalbos elementuose užfiksuoto turinio supratimą, tam tikrą tikrovės interpretaciją kalboje (plačiau žr. Gudavičius 2007: 10; 2009: 11–17, Rutkovska, Smetona, Smetonienė 2017: 20–22, 29 ir ten cituojamą literatūrą)³.

² Plg. Rutkovskos, Smetonos, Smetonienės (2017: 22) vartojamą terminą *pasaulio vaizdas kalboje*.

³ Etnolingvistine koncepto samprata remiamasi ir, pavyzdžiui, Jurijaus Stepanovo (Степанов 1997), Valentinos Maslovos (Маслова 2001), Svetlanos Ter-Minasovos (Тер-Минасова 2000), Algirdo Ruškio (2011), Reginos Kvašytės ir Silvijos Papaurėlytės (2013), Silvijos Papaurėlytės (2013), Nedo Jurgaičio (2015) darbuose (dar žr. ten cituojamą literatūrą).

Šio tyrimo objektas – reciprokinio *tapatus*, *-i* ir jo veiksmažodinių (*tapatinti*, *tapatintis*, *susitapatinti*, *sutapatinti*) ir daiktavardinių (*tapatybė*, *tapatumas*) vedinių skirtingos formos, kai bent vienas jų aktantų eksplikuojamas arba implikuojamas kaip žmogus arba žmonių grupė, pvz.: **Karalius tapatus valstybei** DLKT; **Žmogus pradeda save** (plg. *žmogų*) **tapatinti su bendruomene** DLKT; **Serialai turi terapinį poveikį ir atspindi tautos tapatybę**, *tiksliau, tai, su kuo ji pati save yra linkusi tapatinti* DLKT. Tikslas – remiantis *tapatus*, *-i* ir jo vedinių publicistikos sakinyje⁴ analize apibrėžti žmogaus tapatybės konceptą⁵ kaip pasaulėvaizdžio žmogaus sąmonėje dalį, tam tikrą suvokimo būdą. Keliamas klausimas, kaip vartosenoje⁶ per aptariamus žodžius ir jų valentinius aktantus, t. y. formalią struktūrą, aktualizuojama (darosi matoma) mentalinė struktūra – žmogaus tapatybė kaip tapatybės koncepto dalis.

Išsikelti tokie uždaviniai: nepretenduojant į išsamią literatūros apžvalgą, minėti, kas būdingiausia publicistikai (žr. 2 skyrių), kaip būdvardis *tapatus*, *-i* ir jo vediniai apibrėžiami žodynuose, aprašomi gramatikų darbuose (žr. 3 skyrių), išanalizuoti aptariamus žodžius minimaliuose publicistikos fragmentuose, t. y. sakinyje, ir analizės pagrindu nustatyti, kaip skleidžiasi žmogaus tapatybės vaizdinys – dabartinės lietuvių kalbos vartotojų sąmonėje egzistuojantis konceptas (žr. 5 skyrių). Žmogaus tapatybė apibrėžiama indukciškai.

Teoriniu tyrimo išėjties tašku laikomas struktūrinės lingvistikos atstovų požiūris į kalbą kaip ta kalba kalbančių asmenų galvose glūdinčią struktūruotą reikšminių elementų sistemą, kur tie elementai nusakomi per jų tarpusavio santykius, t. y. svarbu ne paskiri – *x* ir *y* – elementai, o santykis tarp jų (*inter alia* Hjelmsov 1995: 36–51; Greimas 2005: 47⁷, 50; Vykypl 2005: 11–44)⁸. Analizei imama konkreti (iš)raiška kalbos vartosenoje – sakinyje minimaliame (kon) tekste. Pavyzdžiui, sakinyje *Karalius tapatus valstybei* reikšminiai elementai

⁴ Plg. Evaldos Jakaitienės (2010: 32t) vartojamą *predikatemos* terminą.

⁵ Apie terminų *reikšmė*, *sąvoka*, *konceptas* ir *prasmė* turinį ir jų tarpusavio ryšius plačiau žr. Gudavičius 2007: 14–23, 2011; plg. Jakaitienė 2010: 46–48.

⁶ Plg.: „Žmogaus egzistencija yra tapati jo funkcijai kokiame nors sakinyje. Šis variantas susilieja su visa modernybe ir postmodernybe, kur visata yra tapati ją apibūdinantiems diskursams. Tokie pasisakymai yra pasekmė teigimo, kad ne tik visata, bet ir žmogus yra medžiaginis, iš dalių sudėtas daiktas, tad gali būti sudėtas ir kitaip, nelygu, koks diskursas, ir net pagal priešingus žmogui apibūdinimus“ (Mickūnas 2012: 306).

⁷ Plg.: „Vienas pats terminas–objektas neturi reikšmės. Reikšmė presuponuoja santykio buvimą: santykis tarp terminų yra būtina reikšmės sąlyga“ (Greimas 2005: 47).

⁸ Kognityvinė semantika tiria santykius tarp patirties (angl. *experience*), įkūnytojo pažinimo (angl. *embodied cognition*) ir kalbos (Evans, Green 2006: 50); reikšmės traktuojamos kaip mentalinės struktūros (Taylor 2006: 569).

(leksemos) yra susiję opoziciškai: skirtingų formų daiktavardžiai *karalius*, *valstybė* susiję su *tapatus* (kaip aktantai *vs.* predikatas); daiktavardis *karalius* susijęs su *valstybei* (subjektas *vs.* objektas). Konkretesnė predikato *tapatus* reikšmė aiškėja šalia kitų leksemų – daiktavardžiais žymimų aktantų: šiuo atveju leksemos *karalius* ir *valstybė* sąlygiškai „kuria“, kitaip, aktualizuoja, *tapatus* (bendriau – įeina į tapatybės) turinį⁹. Pagal kompozicinį principą, sudėtinės išraiškos kaip visumos reikšmė apibrėžiama jos sudedamųjų dalių reikšmių pagrindu¹⁰. Struktūrinė reikšmė su konceptu susijusi dalies ir visumos santykiu sąlygiškai¹¹, t. y. ji verbalizuoja tam tikrus kintančius mentalinio turinio elementus.

Visų pirma žiūrime, kad *tapatus*, *-i* ir jo vediniai būtų vartojami sakinio lygmeniu, t. y. kad patys eitų predikatu (*tapatus*, (*susi*)*tapatinti*) arba kad būtų vienu iš predikato valentinių aktantų (*išsaugoti savo tapatybę*). Kaip minėta, dėmesys kreipiamas į tai, kad bent vienas būtinųjų *tapatus*, *-i* arba jo vedinių aktantų būtų pasakomas žmogų arba žmonių grupę žyminčiu žodžiu, ir analizuojama antrojo aktanto leksinė raiška – nustatoma, kas juo pasakoma. Žiūrime, su kokiais predikatais vartojami daiktavardiniai *tapatus*, *-i* vediniai, t. y. kas formuoja sakinio branduolį tais atvejais, kai *tapatus*, *-i* vedinys eina ne predikatu, o aktantu. Nagrinėjamos raiškos: *žmogus (x) yra tapatus y*, *žmogus tapatinasi su y*, *suvokti žmogaus tapatybę* ir pan., ir ieškoma atsakymo į klausimą, kaip ir kokie per raišką sakinio lygmeniu matyti žmogaus tapatybės turinio polinkiai¹² dabartinės lietuvių kalbos publicistikoje.

Pagrindinis taikomas tyrimo metodas – aprašomasis analitinis, gramatinės, semantinės analizės.

Nagrinėjant dabartinės lietuvių kalbos vartoseną, remiamasi pavyzdžiais, rinktais iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre

⁹ „Daugumos predikatinė žodžių reikšmė aiškėja tik dvinariame ar daugianariame junginyje“ (Jakaitienė 2010: 51). Dar šiuo klausimu žr. Cruse (2001: 16). Plg. Louiso Hjelmlevo vartojamą *giminingumo* sąvoką: „šis giminingumas tai tartum traukos jėga, kuria tam tikra forma pritraukia tam tikrą substanciją; ji egzistuoja ir išraiškos, ir turinio plane“ (Vykytė 2005: 18).

¹⁰ Plg.: „Struktūrinės reikšmės sampratos pagrindą sudaro kalbos vartotojų žinios apie žodžių sisteminis ryšius ir jų vartojimo tekste taisykles ir normas. [...] Žodžių tarpusavio santykių tyrimas ir yra ta procedūra, kuri leidžia žiūrėti reikšmėje ir eksplikuoti tam tikrus smulkesnius sudedamuosius semantinius elementus. Štai kodėl struktūriniu aspektu reikšmę galima apibrėžti kaip organizuotą (t. y. tam tikru būdu sutvarkytą) semantinių elementų visumą“ (Jakaitienė 2010: 56).

¹¹ „Netgi ne visai teisinga kalbėti apie jų [žodžio reikšmės ir sąvokos] sąveiką, nes sąveika implikuotą tam tikrą atskirumą. Matyt, mes čia susiduriame su vienu reiškiniu, kuris tačiau, būdamas labai sudėtingas, turi dvi emanacijos formas: labiau paviršinę – žodžio reikšmę ir labiau giluminę, labiau varijuojančią – kognityvinę sąvoką. Genetiškai galima pripažinti sąvokos pirmumą žodžio reikšmės požūriui“ (Gudavičius 2007: 18; plg. dar Jakaitienė 1988: 57–58).

¹² „Aprašant kalbos vartoseną, kuri nuolat kinta ir todėl labai sunku ją nustatyti (apibrėžti), galima operuoti tik tendencijomis“ (Vykytė 2005: 20).

sudaryto *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau – DLKT). Nuo 1992 m. iki šiol kuriamo DLKT didžiąją dalį sudaro rašytinės, dažnai redaguotos, skirtingų žanrų: publicistikos, grožinės, negrožinės ar administracinės literatūros, kalbos tekstai. Dalis jų yra verstiniai. DLKT sakininės kalbos pavyzdžių yra akivaizdžiai mažiau. Publicistikos tekstynas sudaro 63,8 proc. visos DLKT medžiagos. Analizei atrinkta 1000 publicistikos sakinių¹³, kuriuose vartojami aptariamieji žodžiai. Reikalui esant atsižvelgiama ir į sakinių minimalų kontekstą (300 ženklų pagal DLKT konkordanso eilutės plotį).

2. KODĖL PUBLICISTIKA

Publicistika šaltiniu pasirinkta ne tik dėl to, kad ji sudaro didžiąją DLKT dalį, bet ir dėl savo „kaip tarpininkės“ (plg.: Bitinienė 2007: 17; Župerka 1983: 108) ypatybių.

Tradiciskai apie publicistiką kalbama nagrinėjant stilistiką – funkcinius stilius¹⁴ (*inter alia* Pikčilingis 1971; Župerka 1983, 2012; Bitinienė 2007). Pagal kalbos vartojimo sritis ir pagrindines kalbos funkcijas¹⁵ publicistinis stilius skiriamas greta kasdienio buitinio (šnekamosios kalbos), oficialiojo dalykinio, mokslinio ir meninio beletristinio (Pikčilingis 1971: 286tt) arba šalia mokslinio, administracinio, buitinio (šnekamojo, pagal Župerką 2012: 91) ir meninio (Župerka 1983: 12, 99, 101; plg. 2012: 80–97).

Kazimieras Župerka (1983: 99, 101, 108; plg. 2012: 79) kalba apie tai, kad du ryškiausius postilius – laikraštinių¹⁶ (rašytinių) ir oratorinių (sakytinių) turintis publicistinis stilius esąs meninio ir nemeninio (dalykinio resp. buitinio) stilių, arba kalbos sferų, sandūroje, tiksliau, arčiau nemeninio stiliaus (Župerka 2012:

¹³ Plg.: „Sakinys yra bazinis objektas, kuriame įkūnyta kalbos Semantika“ (Степанов 1981: 4, cituojama iš Jakaitienė 2010: 42).

¹⁴ „Funkcinis stilius – tai istoriškai susiformavusi bendrinės kalbos atmaina, kurios stilistines ypatybes ir kalbos priemones lemia kalbos vartojimo sritis, turinys ir funkcijos“ (Župerka 2012: 78; kiek skirtingą nuomonę plg.: Župerka 1983: 12, 99; Pikčilingis 1971: 277; Gaivenis, Keinys 1990: 67; Ambrazas 1999: 204). „Funkcinis stilius yra tam tikri kolektyvinėje sąmonėje įsitvirtinę, įsisišmoninti kalbos vartojimo polinkiai, gairės, gana abstraktus modelis, o visa kalbinės raiškos įvairovė atsiskleidžia į tam tikrą stilių orientuotame tekste“ (Bitinienė 2007: 10).

¹⁵ Apie kalbos funkcijas, jų skyrimo kriterijus, skaičių, tarpusavio priklausomybę plačiau žr. Karaliūnas 1997: 113–175 ir ten cituojamą literatūrą. Dar šiuo klausimu plg. Župerka 1983: 99–100; 2012: 79, Marcinkevičienė 2008: 33–77 ir ten cituojamą literatūrą.

¹⁶ „Laikraštiniai žanrai yra informacija, straipsnis, feljetonas, reportažas, apybraiža ir kt. Esama ir tarpinių žanrų, mokslinė publicistika“ (Župerka 1983: 101t, dar žr. p. 108). Apie publicistikai priskiriamus žanrus, jų tipologiją, klasifikavimo kriterijus ir t. t. plačiau žr. Marcinkevičienė 2008.

79). „Skirtingai nuo dalykinių stilių (mokslinio ir administracinio), būdingas publicistikos požymis yra subjektyvus vertinimas. Vadinasi, publicistinis tekstas [...] yra lyg pusiaukelėje tarp dalykinio ir meninio stiliaus“ (Župerka 1983: 108; plg.: Župerka 2012: 87; Bitinienė 2007: 24; Marcinkevičienė 2008: 91–92).

Kalbamajam stiliui, kurio tikslas – „ne tik išdėstyti faktus, bet ir atitinkamai nuteikti, įtikinti skaitytoją“, būdinga komunikatyvinės ir ekspresyvinės (Župerka 1983: 108), arba, kitaip, pranešimo (aktualios informacijos) ir poveikio (agitacijos bei ekspresijos)¹⁷ funkcijų dermė. Audronė Bitinienė publicistinį stilių supranta siauriau – kaip periodiką (laikraščius, žurnalus) ir teigia, kad „pirminė publicistikos paskirtis – atspindėti visuomenės gyvenimą (fiksuoti faktus, įvykius) ir tik tada jį veikti ir valdyti“. Arba, kaip cituodamas Grace Andrus de Laguną (1927) teigia S. Karaliūnas, „kalba yra svarbus būdas žmonių kooperacijai įgyvendinti. [...] Žmonės nekalba tik tam, kad savo jausmus nuramintų, širdį išlietų ar savo nuomonę išsakytų, bet kad sužadintų partnerių, kompanionų reakciją ir paveiktų nusistatymus, pažiūras bei veiksmus“ (Karaliūnas 1997: 108). „Interakcijos bei komunikacijos esama ir tarp tokių žmonių, kurie tiesiogiai niekad nesusidūrė ir nesusiduria, bet vienas kitą veikia per sudėtingą visuomeninių institucijų sistemą, kurią funkcionuoti įgalina pranešimų perdavinėjimas techninėmis ryšio priemonėmis per atstumą. Toks interakcijos bei komunikacijos tipas esti, pavyzdžiui, [...] tarp straipsnio autoriaus ir plačių laikraščio skaitytojų sluoksnių, kuriems tas autorius komunikuoja savo nuomonę“ (p. 96; plg. Bitinienė 2007: 12¹⁸). Galiausiai, „kadangi informacijos perdavimas, jos cirkuliacija visuomenėje laikoma komunikacija, tai psichosocialiniu atžvilgiu komunikacija galų gale, matyt, yra žmonių elgsenos keitimas ir reguliavimas“ (Karaliūnas 1997: 107). A. Bitinienė šiuo klausimu priduria: „iš adresato [skaitytojo] tarsi atimama pasaulio pažinimo įvairovė, galimybė į jį žvelgti savu žvilgsniu: adresatas turi paklusti adresanto įtaigai, perimti jo požiūrį į tikrovės reiškinius“ (Bitinienė 2007: 20). Būtent tokie „bevaliai“, mokantys skaityti ir rašyti, bet nekritiški, „sudaro daugiau kaip pusę klausytojų ar skaitytojų“.

Taigi iš to, kas trumpai sakyta, darosi aišku, kad publicistikai priskiriamų tekstų paskirtis – informuoti, vertinti ir (su)formuoti daugumos skaitytojų, arba viešąją, nuomonę. Atsižvelgiant į tai, galima, matyt, manyti, kad DLKT publicistikos sakiniuose matysimas žmogaus tapatybės konceptas atliepia arba yra panašus į daugelio mūsų – aktyvių skaitytojų – galvose aktualiai su(si)formuotą tapatybės interpretaciją.

¹⁷ Žr. Župerka 2012: 79, 87, 97; plg.: Pikčilingis 1971: 307; Marcinkevičienė 2008: 34–35, 53tt.

¹⁸ „Svarbu ne *ką* žmonės galvoja, o *kaip* turėtų galvoti“ (Bitinienė 2007: 12).

3. BŪDVARDŽIO *TAPATUS*, *-i* IR JO VEDINIŲ APIBRĖŽTYS ŽODYNUOSE IR GRAMATIKOS DARBUOSE

Norint detalizuoti *tapatus*, *-i* ir jo vedinių turinį ir laikantis požiūrio, kad bendroji žodžio reikšmė suvokiama intuityviai ir yra abstrakcija (Karaliūnas 1997: 277–278), svarbu apžvelgti, kaip kalbiamieji žodžiai teikiami žodynuose.

Didžiajame *Lietuvių kalbos žodyne* (toliau – LKŽe) būdvardis *tapatus*, *-i* aiškkinamas kaip ‘identiškas, tolygus’ (žr. 1–2 sakinius), *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (toliau – DLKŽe) – ‘toks pat¹⁹, identiškias²⁰, tolygus²¹. Atskirai teikiamas daiktavardis *tapatumas* LKŽe siejamas su *tapatus* kaip pastarojo vedinys, o būdvardinis *tapatybė* čia apibrėžiamas kaip turintis dvi reikšmes, kurių viena – ‘objekto lygybė²² pačiam sau arba kitam objektui, tolygumas, vienodumas²³’ – šiame straipsnyje aktuali. DLKŽe būdvardinis priesagos *-umas* abstraktas *tapatumas* teikiamas leksikografiniame *tapatus*, *-i* straipsnyje, o *tapatybė* – atskirai kaip ‘tapatumas’. Būdvardinis veiksmažodis *tapatinti* LKŽe apibrėžiamas kaip ‘laikyti tapačiu, identifikuoti’, DLKŽe – ‘laikyti tapačiu’. Čia aktualu minėti ir paties *laikyti* reikšmę ‘manyti esant kuo, turint tam tikrų ypatybių’ (DLKŽe)²⁴, suponuojančią subjektą kaip percipientą²⁵, pvz.: *Visi [Pcp] jį laiko išmintingu* (žr. Sližienė 1994: 370). Atsižvelgiant į tai, DLKT pateiktą konstrukciją *Su herojais [mes] tapatinamės patys, tapatiname visą tautą* galima perfrazuoti į *Mes manome patys esantys tapatūs su herojais ir visą tautą esančią tapačią jiems* arba *Mes manome, kad patys esame tapatūs herojams ir kad visa tauta tapati jiems* (plg. Sližienė 2004: 297).

Valentingumo pagrindu (Sližienė 1994: 15–57; plg. Jakaitienė 2010: 65–71) aptariamieji žodžiai, kurie, pagal minėtas leksikografines apibrėžtis, nusako

¹⁹ Plg. DLKŽe: *toks pat, tokia pati* parod. įv. – toks, kaip kitas.

²⁰ Plg. DLKŽe: *identiškas, -a* – 1. tolygus, toks pat, tapatus.

²¹ Plg. DLKŽe: *tolygus, -i* – 2. turintis bendrą bruožą, toks pat.

²² Plg. DLKŽe: *lygus, -i* – 2. tokio pat didumo, platumo, gerumo ir pan., vienodas: *Jis su manimi lygus*.

²³ Plg. LKŽe: *vienodas, -a* – 1. turintis beveik arba visai tokių pat savybių, toks pat: *Vienodi visi paliko Rdn*.

²⁴ Plg. LKŽe: *laikyti* – tr. 20. turėti ką kuo: *Kuo tu mane laikai*]. Jabl. BLKŽe: *laikyti* – 4. (ką kuo) manyti, pripažinti kuo ar kokį esant: *Laikome vieni kitus broliais*.

²⁵ „Percipientas – psichinės būsenos patyrėjo funkcija, būdinga gyvoms būtybėms, suvokiančioms tikrovės dalykus, turinčioms tam tikrą nusiteikimą jų atžvilgiu, psichologiškai į juos reaguojančioms“ (Sližienė 1994: 20–21).

panašumo santykį tarp daiktų²⁶, yra divalenčiai (*tapatus*, *tapatintis*, *tapatybė* ir pan.) arba trivalenčiai (*tapatinti*), t. y. jų reikšmė lemia dvi arba tris laisvas vietas²⁷, kurias sakinyje užima tam tikros reikšmės žodžiai bei jų formos.

Būdvardis *tapatus*, *-i* ir jo vediniai (*tapatintis*, *tapatybė*) yra leksiniai (inherentiniai) reciprocai²⁸, kuriais reiškiamas tarpusavio (angl. *mutual*) santykis tarp mažų mažiausiai dviejų situacijos dalyvių (angl. *mutuant*) – *x* ir *y*. Inherentiškai tarpusavio santykis yra simetriškas. Paprastai jis yra inversinis: jei teigiama, kad *x* yra *tapatus y*, vadinasi, *y* yra *tapatus x*. Be tokių tipiškai simetriškų (plg. *Mes tapatinamės pirmiausia ir labiausiai su savo tauta* DLKT), yra sunkiau pasiduodančių inversijai – mažiau simetriškų²⁹ (angl. *semi-symmetric*, *quasi-symmetrical*, *sometimes-symmetrical*) atvejų, plg. *Mes tapatinamės su savo istorija* DLKT, bet: **Istorija tapatinasi su mumis*. Taigi, simetriškumas yra laipsniškas³⁰. Kalbamuoju atveju inversinis simetriškumas susijęs su veiksmožodžio *tapatintis* reikšme, implikuojančia gyvą subjektą – žmogų. Kitaip sakant, vartojant skirtingas *tapatintis* ar jo vedinio (*tapatinimasis*) formas, atskaitos tašku gali būti žmogus, plg.: *Tik tokiu atveju galima kalbėti ir apie paskiro žmogaus tapatinimąsi su tam tikra tauta ir jos kultūra* DLKT, bet: ?*galima kalbėti apie kultūros tapatinimąsi su žmogumi*.

Pagal pasirinktą atskaitos tašką tuos pačius tarpusavio situacijos (angl. *mutual situation*) dalyvius galima pasakyti skirtingai: atskirai arba kaip visumą. Toliau pateikiamame 1 sakinyje atskaitos tašku pasirenkamas atskiras tarpusavio situacijos dalyvis (*x*) – subjektu einantis *karalius* arba *mes* 2 sakinyje, o 3–4 sakiniuose – situacijos dalyvių visuma (*x* ir *y*), kuri pasakoma daiktavardžio daugiskaitos forma.

1–3 sakiniuose reiškiamoje tarpusavio situacijoje dalyvauja atskiri žmonės arba žmonių grupė (*vienas* resp. *grupė*), 4–9 sakiniuose – daiktai. Kitais žodžiais

²⁶ Dalijos Tekorienės (1990: 74) nuomone, *tapatu* formomis reiškiamas lygybės tarp daiktų santykis.

²⁷ Išskyrus atvejus, kai aptariamieji žodžiai vartojami daugiskaitos forma; tada jie yra vienvalenčiai arba divalenčiai (plg. 3 sakinį).

²⁸ Plg.: „Lexical reciprocals (also called allelic predicates) can be defined as predicates that express a mutual configuration by themselves, without necessary grammatical marking. They consist of a semantically restricted set of predicates whose meanings generally fall into the class of social actions and relations ('marry', 'quarrel', 'friend'), spatial relations ('adjoin', 'next to'), and relations of (non-)identity ('same as', 'different from', 'resemble')“ (Haspelmath 2007: 2090).

²⁹ Plg.: „A non-symmetrical relation becomes „a relation that has at least one asymmetrical instance“ (Partee 2008: 4). Pavyzdžiui, *Jiedu pasisveikino* implikuoja, kad *Jis pasisveikino su ja* arba *Ji pasisveikino su juo*, bet nebūtinai atvirkščiai, t. y. jei ji pasisveikino su juo, nebūtinai jis pasisveikino su ja.

³⁰ „Mutual situations are rarely fully symmetric“ (Haspelmath 2007: 2088; panašią nuomonę dar žr. Knjazev 2007: 116t). Plačiau apie alelinių predikatų laipsnišką simetriškumą žr. Partee 2008.

kalbant, skiriasi *tapatus* ir jo vedinių aktantų leksinis valentingumas, „reguliuojamas semantinės dermės dėsnio“ (Jakaitienė 2010: 69; plg. Sližienė 1994: 28–29)³¹. Kaip rašo Evalda Jakaitienė, „leksinio valentingumo analizė sukonkretina bendrųjų komponentų pobūdį. Tai pavyksta padaryti ne iš vieno sakinio, o turint daugiau [...] vartoseną parodančių tekstų (Jakaitienė 2010: 71).

Toliau pagrindinis dėmesys skiriamas tapatybei 1–3 sakiniuose aptarti: tokiems atvejams, kai bent vieno iš aptariamųjų žodžių aktantų leksinis valentingumas yra *Hum*, t. y. žmogus arba žmonių grupė, o tokie kaip 4–9 sakiniai lieka nuošalyje. Tačiau atsižvelgiama į 10–12 sakinius, kuriuose predikato aktantas, pasakomas abstraktų daiktą žyminčiu žodžiu, inherentiškai (pagal posesyvumą) implikuoja žmogų.

Laikomasi požiūrio, kad kiekvienas savo reikšmę ir gramatinę raišką turintis žodis, kuriuo sakinyje žymimas *tapatus* ir jo vedinių aktantas, įeina į žmogaus tapatybės konceptą kaip dalis, santykiaujanti su visuma.

- 1) *Karalius buvo ne vien valstybės galva; praktiškai jis buvo tapatus valstybei, nes nebuvo kitos vienijančios jėgos, kuri išlaikytų ją vieningą.*
- 2) *Mes iš tiesų nei mentaliai, nei socialiai, nei politiškai niekada nebūsime tapatūs Vakarų Europai, todėl rimtai į mus pažiūrėti priversim ir Rytus, ir Vakarus tikrai tada, kai sugebėsime parodyti, kad esam kiti, bet esam.*
- 3) *Neįmanoma, kad du žmonės būtų beveik tapatūs.*
- 4) *Juk gyvenime mes nerasime visiškai tapatingų dviejų medžio lapų ar dviejų tapatingų vandens lašų. Mūsų planetoje individualus kiekvienas daiktas.*
- 5) *Ar internetinė knyga yra tapati tradicinei [knygai]?*
- 6) *Mes klaidingai tapatiname Arkikatedros kolonas su antika.*
- 7) *O aš laiką tapatinu su teatru.*
- 8) *Maži vaikai paprastai tapatina laiko, erdvės ir judėjimo sąvokas.*
- 9) *Turbūt jau instinktyviai vilniečiai pavasarį tapatina su folkloro švente „Skamba skamba kankliai“.*
- 10) *Personažo kalbą ar minčių nedera tapatinti su autoriaus požiūriu (plg. personažą tapatinti su autoriumi).*
- 11) *Ar rasti tokį vaidmenį sociume, kuris būtų tapatus tavo vidui (plg. vaidmuo tapatus tau / tavo jausenai)?*
- 12) *Bendruomeninė patirtis veikia individualią sąmonę, tačiau ši [individuali sąmonė] nėra tapati kolektyvinei [sąmonei] (plg. individas nėra tapatus kolektyvui).*

³¹ „Pati leksinė junginys sudarančių žodžių reikšmė suprantama kaip žodžiu komunikuojama informacija apie žmonių suvokiamus tikrovės dalykus ir jų santykius“ (Jakaitienė 2010: 62).

4. EMPIRINĖS MEDŽIAGOS ATRANKA

Tyrimui sakiniai su *tapatus*, *-i* ir jo veiksmažodiniais ar daiktavardiniais vediniais eiliškumo tvarka atrinkti į DLKT išplėstinės paieškos laukelį įrašius žodžio pradžią, pavyzdžiui, *tapat*, *tapatyb* ir pažymėjus varnele analizuoti tik publicistikos šaltinius. Naudotas paieškos kriterijus *prasideda*. Paieškos metu pagal *tapat* užklausa DLKT teikė 1371 pavartojimo atvejį. Čia pateko skirtingos būdvardžių *tapatus*, *-i*, *tapatingas*, *-a*, veiksmažodžių *tapatinti(s)*, dalyvių *tapatinamas*, *-a* ir daiktavardžių *tapatingumas*, *tapatumas* formos. Kreipiant dėmesį į tai, kad bent vienas aptariamųjų žodžių aktantas būtų eksplikuojamas arba implikuojamas kaip žmogus, t. y. aktanto leksinis valentingumas būtų *Hum*, paeiliui iš jų atrinkta 360 pavyzdžių. Pagal *su(si)tapat* ir *tapatyb* užklausa pateikti 562 ir 2054 pavartojimo atvejai su skirtingomis veiksmažodžio *su(si)tapatinti* ir daiktavardžio *tapatybė* formomis. Iš eilės atrinkti atitinkamai 314 ir 326 pavyzdžiai. Analizei su minimaliu kontekstu imti sakiniai, kur aptariamieji žodžiai patys eina predikatu (žr. 1–3 sakinius) arba yra kito predikato aktantas (žr. 13–15 sakinius), nuošalyje palikti tokie sakiniai, kuriuose jie eina (ne)derinamaisiais atributais, t. y. žodžių junginio lygmeniu (žr. 4, 16–21 sakinius). Kita vertus, (ne)derinamųjų atributų daiktavardiniame junginyje paisoma tais atvejais, kai jie relevantiškai aktantus žyminčioms leksemomis (žr. 22–23 sakinius).

- 13) *Tikras mokinyš ne tas, kuris šaukia: Viešpatie, Viešpatie!, bet tas, kuris yra gavęs Sūnaus Dvasią ir vykdo Tėvo valią. Nuo šito priklauso mūsų tapatybė, todėl nesvarbu tauta ar kultūra, kaip tada, taip ir šiandien.*
- 14) *Žmogus įgyja savo tapatumą per santykį su protėviais ir tais įvykiais, kurie suformavo jų charakterius.*
- 15) *Tam kad gebėtume suteikti savo gyvenimui prasmę ir atpažinti savo tapatybę, turime gebėti, sako Tayloras, pamatyti savo gyvenimą kaip besiskleidžiančią istoriją.*
- 16) *Galima būtų šios stebuklingos gėlės ne prisiminti, jei ne tapatūs abiejų regėjimų svarbiausieji komponentai: svajingas jaunuolis, nuostabi gėlė ir nemažiau nuostabi mergelė.*
- 17) *Šeima mokosi pažinti vaisingumo požymius, tapačius kiekvienai vaisingai moteriai.*
- 18) *Svarstydamas asmenybės tapatumo klausimą kalbą jis siūlo naudoti kaip savikūros, o ne kaip savęs interpretavimo priemonę, ką darė hermeneutiškai orientuoti mąstytojai.*
- 19) *Nieko baisaus, jei truputėlį mūsų tapatumo idealas skiriasi nuo realybės.*
- 20) *Tayloras asmens polinkyje tapatintis su grupe neįžvelgia jokios grėsmės individo laisvei.*

- 21) Iš to seka **negalimybė tapatinti** Aš su Kitu, būtent dėl to skirtingumo, dėl diachronijos.
- 22) **Žemės tauta būna tapati valstybės tautai.**
- 23) Didelė dalis **gyventojų** vis dar tapatinasi su **sovietiniais žmonėmis.**

5. ŽMOGAUS TAPATYBĖ PAGAL DLKT PUBLICISTIKĄ

5.1. Inversiniam tapatybės santykiui aptarti atskaitos tašku pasirinkus žmogaus perspektyvą (angl. *personal identity*), kito perspektyva (angl. *enacted identity*), t. y. kas tapatinasi su žmogumi (žmogus kito akimis), atskirai nėra nagrinėjama.

Pradėti kalbėti apie žmogaus ar žmonių tapatybę, atrodo, prasminga nuo jo ar jų santykio su savimi, po to pereiti prie santykio su kitu. Kaip žmogus suvokia pats save (angl. *consciousness of self*) – savąjį Aš (angl. *individual self*): kaip nepriklausomąjį Aš (angl. *independent self*) su tam tikru tik jam būdingu asmeninių savybių rinkiniu ar (ir) kaip abipusiai priklausomą (angl. *interdependent self*)? Kitais žodžiais kalbant, ar kalbiniu požiūriu žmogaus savivoką – suvokimą, kas ir koks aš pats esu – sudaro individualaus (unikalaus) tapatumo kaip asmeninių savybių rinkinio suvokimas, ar (ir) asmeninio tapatumo grindimas pagal panašumą su kitu (plg. Mayers 2008: 57–64). Johno E. Josepho (2008: 37) nuomone, iš tikrųjų tapatybėje susipina žmogaus unikalumas, kitaip, savitumas, ir panašumas³². Vadinasi, galima kalbėti apie daugiau ar mažiau santykinę žmogaus tapatybę (Joseph 2008: 81–82) ir ją apibrėžti pagal vienokius arba kitokius kriterijus, kurie ir sudaro skirtingus tarpusavyje susijusius žmogaus tapatybės sluoksnius, pagal ką žmogus tapatinasi su savimi ar (ir) su kitu.

Laikantis požiūrio, kad žmogaus tapatybėje susipina jo savitumas ir panašumas, ir remiantis minėtu kalbamųjų žodžių inherentinio simetriškumo ir veidrodžio principu (plačiau žr. Mayers 2008: 62 ir ten cituojamą literatūrą)³³, tokie (in)tranzityviniai sakiniai kaip *Žmogus tapatus sau, Su kuo tu susitapatini? Kodėl jūs tapatinate save su jais? Lietuvos valdovai žemaičius tapatino su lietuviais* ir pan., kuriuose tiesioginis arba netiesioginis objektas yra arba nėra koreferentiški

³² „Identity-as-sameness is principally recognised through contact with what is different, while identity-as-uniqueness is established largely through the intersection of identity-as sameness categories“ (Joseph 2008: 37).

³³ Žakas Lakanas „dėsto, kad individo saviidentifikacija, kaip paties savęs pripažinimas, yra neatsiejama nuo kito pripažinimo, kitame matome ne kitą, o atpažįstame save patį“ (Лакан 1998; cituojama iš Kuzmickas 2012: 26).

su subjektu, aptariami kartu. Žiūrима, kas aptariamų žodžių reikšmės leksinio valentingumo pagrindu „išduoda“ žmogaus tapatybės savitumą ir panašumą.

5.2. Laiko atžvilgiu 24–29 sakiniuose reiškiamą žmogaus tapatybę savajam Aš galima suvokti kaip tapatumo būvį ir tapsmą. Tapatumo būvis žymimas statišku, tapsmas – dinamišku predikatu (*būti tapačiam* resp. *tapatintis*). Tapsmas 26 sakinio kontekste dar pabrėžiamas laiko prievėksmiu *šiandien* (plg. *su kuo tu šiandien tapatiniesi*). Tapatumo būvis susijęs ne tik su santykiniu pastovumu (statiškumu), bet ir su vientisumu, kitaip sakant, vidinės dermės pojūčiu kaip pamatinių asmenybės bruožų harmonija (Savicka 2004: 78). Tapatus žmogus, kaip būsenos turėtojas, arba patientas [P], yra vientisas³⁴ žmogus (plg. 24, 27–28 sakinius)³⁵. Semantinis vientisumo požymis, kaip matyti iš 24 sakinio, yra susijęs su savitumu. Tais atvejais, kai kalbama apie tapatų žmogų, sakinyje pabrėžiamas jo kaip asmenybės vientisumas (plg. *Jonas – tapatus žmogus*). Semantinis vientisumo požymis lieka *tapatus* reikšmės fone (angl. *background*), kai, pasakant su subjektu koreferentišką *sau* arba *su savimi*, į avansceną (angl. *foreground*) iškeliamas žmogaus savitumas, plg.: *Jonas – tapatus žmogus* (t. y. vientisas); *Jonas – tapatus sau žmogus* (t. y. savitas); *Jonas tapatinasi su savimi*. Sakinyje *Jonas tapatinasi su savimi*³⁶ subjektu einantis *Jonas* atitinka tiek percipientą, tiek patientą, tiksliau kalbant, dvisluoksnę hierarchišką percipiento su papildomu patiento požymiu funkciją [Pcp_P] (plačiau žr. Drukteinis 2009), plg.: *Jonas [Pcp] mano, kad jis [P] yra sau tapatus*. Ta dvisluoksnė subjekto funkcija [Pcp_P] išskaidoma, kai žmogus į save žiūri tarsi iš šono. Tada sakinyje vartojama veiksmažodžio *tapatinti* forma, plg.: *Jonas [Pcp] tapatina save [P] su savo įvaizdžiu; Jonas [Pcp] laiko save [P] tapatų įvaizdžiui*. Taigi *būti tapačiam* (*sau*) resp. *tapatintis su savimi* resp. *tapatinti save su savo įvaizdžiu* vartojimas sakinyje atitinka ir sakinyje aktualizuoja skirtingus semantinius požymius, glūdinčius aptariamų predikatų reikšmėse.

Kintantis laike yra ir tapatumo būvis. Tai rodo jungties formos, plg.: *žmogus buvo tapatus sau* (vadinasi, nebėra tapatus), *bus tapatus* (vadinasi, dar nėra tapatus),

³⁴ Plg. LKŽe: *vientisas* – 4. iš vienos masės, ištisas. || nenutrūkstantis, nepertraukiamas, be pertrūkių: *Vientisas lietus*. 5. be prieštaravimų, nuoseklus: *Vientisa asmenybė*.

³⁵ „Apibūdinant žmogų kaip individą pirmiausia reikia pasakyti, kad jis yra atskiras ir vientisas, tai reiškia nedalus (lo. *individuus* – nedalus), tačiau kintęs laike. Tas pat pasakytina ir apie individo tapatumą, nors į jį galima žvelgti įvairiais aspektais, kiekvieną išskiriant ir aptariant atskirai. Todėl individas, būdamas vientisas bendrąja prasme, kartu yra daugialypis bei daugiapatis, galima sąlyginai išskirti dalinius jo tapatumus, tokius kaip socialinis, kultūrinis, tautinis, politinis, konfesinis ir dar kitokius – nelygu, ko ieškome ir koku pagrindu tai darome“ (Kuzmickas 2011: 65).

³⁶ Tokio tipo pavyzdžių iš DLKT neturima.

taps tapatus ir pan. Laiko atžvilgiu žmogaus tapatybės esmė – procesas (vyksmas), susijęs, kaip matyti iš 29 sakinio, ir su žmogaus saviverte.

- 24) *Postmodernioje arba postsubjektinėje epochoje **subjektas nėra tapatus sau**. Jis atsiskiria ir skiriasi nuo to, kas būdinga, kas savita tik jam.*
- 25) *Tačiau reikia pasakyti, kad „**tapatintis**“ nereiškia „**būti tapačiam**“, t. y. sau prisiskiriama tapatybė nėra visuomet aktualiai egzistuojanti.*
- 26) *Pagalvok, kur slypi tavo išmintis ir **su kuo tu susitapatini**, kuo tampi? Įvertink, ką tu šiandien asimiluoji ir kiek disimiluoji, kaip tau tai sekasi daryti – šiame procese atrasi savo tikrąją tapatybę.*
- 27) *Fragmentuota sąmonė, fragmentuotas pasaulio vaizdas, šizofreniška kalba. **Žmogus**, kuris nebeatrodo esąs **tapatus sau**, svetimėja ir kitiems.*
- 28) *Būti **tapačiam sau** ir būti savimi yra pasąmoniniai liepiniai, kurie išsaugo asmens tapatumą garantuojančių archetipų lobyną.*
- 29) *Taigi nebesu **tapatus savo paties vertei**.*

Žmogaus tapatybę sudaro ne tik santykinai dinamiškas jo santykis su pačiu savimi (yra *tapatus* resp. *bus tapatus sau*; *tapatinasi* resp. *tapatinsis su savimi*; plg. analogiją *kalba(si)*, *susvetimėja su savimi*³⁷), bet ir santykis su kitu (*tapatinasi su y*; *tapatina save su y*). Jūratės Morkūnienės žodžiais kalbant, „individas nėra izoliuotas, atskiras: jis yra įkūnytas, „dalyvauja“ subjektuose“ (Morkūnienė 2012: 120). Bronislovas Kuzmickas teigia, kad „tapatumo savivoka auga kaip reflektuojamo vidujiškumo plėtra, kurio branduolys ryškėja kaip „aš“ vaizdinys, susidarantis kalbantis ir kitaip bendraujant su kitais asmenimis“ (Kuzmickas 2012: 26). Subjektai „buvoja laike, vadinasi, trunka ir kinta ir tame kisme išlieka tie patys, nors ne tokie patys“ (Kuzmickas 2008: 167).

Kas (ar) laiko tėkmėje yra (lieka) „tas pats“ žmogus, jei jis ir pats kinta, o susitikęs su kitu keičiasi ir keičia kitą? Jei pripažįstama, kad sutikti žmonės turi įtakos kiekvieno jų tapatybėms, vargu ar įmanoma, kad du žmonės būtų tapatūs visą laiką (žr. 30 sakinį).

- 30) *Neįmanoma, kad **du žmonės** būtų beveik **tapatūs**. Ypač partnerio kitoniskumą pajuntame, kai pradėdame nuolat bendrauti, kai santykiai pasidaro tvirti³⁸.*

³⁷ Plg. DLKT pavyzdžius: *Ar jis kalba su savimi tam, kad suprastų, apie ką jis mąsto? Gyvenime dažnai atsitinka, kad žmogus, kalbėdamasis su savimi, nuduoda, jog kalbasi su kitu; Tai, kas betarpiška, kas nepatirta, t. y. tai, kas abstraktu, – nesvarbu, ar tai susiję su jusline būtimi, ar tik su mąstomu paprastumu, – susvetimėja su savimi, o po to iš šio susvetimėjimo sugrįžta į save ir šitokiu būdu tik dabar pirmąkart pasirodo savo tikrove ir tiesa, o kartu yra sąmonės nuosavybė.*

³⁸ Plg. DLKT pavyzdį, kur *tapatus* vartojamas atributiškai: *Pasaulyje nėra dviejų tapačių žmonių, išskyrus vienąsčius dvynius... gimimo akimirka. Visi mes skirtingi. Skiriasi mūsų vertybės, gyvenimo būdas, įpročiai, išsilavinimas, kita.*

Iš toliau pateikiamų 31–35 sakinių konteksto matyti, jog nors ir teigiama dviejų (ne)konkrečių asmenų tapatybė, ji yra dalinė – tam tikru atžvilgiu, t. y. pagal panašų darbų braižą, išvaizdą, vidines savybes ar pan. Taip pat iš 32–35 sakinių aiškėja, kad (ne)apibrėžtas kitas asmuo, su kuriuo tapatinama ar tapatinamasi, veikia yra ne tikras asmuo (Juozas Statkevičius, Rolandas Paksas, Erica Jennings ir pan.), o tam tikras su(si)kurtas to kito asmens vaizdinys kaip „etalonas“ (sėkmingo dizainerio, nevykusio prezidento, laisvės, kosmopolitizmo, šventumo ar pan.). Tas paties žmogaus su(si)kurtasis kitas aktualizuojamas 36–41 sakiniuose, kur žmogus tapatinasi ar tapatinamas su personažu kaip simboliu, idėja, kūrinio autoriumi. Su(si)kurtasis kitas 42–46 sakiniuose pasakomas kaip neapibrėžtas tam tikros veiksmožodinės arba vardažodinės ypatybės turėtojas – veikėjas, kuris kiekvieno mūsų įsivaizduojamas ir yra kiek kitoks. Kitaip sakant, kiekvienas paauglys, 46 sakinyje tapatindamasis su burtininku, lenktynininku ar kitokiu veikėju, įsivaizduoja juos, remdamasis savo žiniomis ir (ar) patirtimi, kiek kitokius arba kiek kitaip nei kitas paauglys.

- 31) *Mano ir išvaizda kitokia, nors esu kažkuo panašus į savo slaptą bičiulį. Todėl jis mėgina **susitapatinti su manim**. Taip lenda į širdį, kad norisi jį užmušti. Ypač rytais ir vakarais, kai liekame dviese ir mūsų niekas nemato.*
- 32) *Tačiau jis [vaikinas] čia pat pastebėjo, kad daugelis **jį tapatina su Juozu Statkevičiumi** ir giria jo darbus.*
- 33) *Apginti save kaip asmenybę, įrodyti, jog ji yra ne vien namų šeimininkė ar priedas prie šeimos. Dėl šios savijautos ji, ko gero, **save** kurį laiką ir **tapatinusi su Žemaitė**. Ar R. Merkelienė po esminio savo gyvenimo lūžio pasidarė laimingesnė?*
- 34) *Vargu ar **kas nors tapatinosi** ir **su R. Paksu**. Tad ir **su Erika Jenings tapatintis niekam** nešaus į galvą. Juk tai tik emocijos – seksualumas, laisvė, jaunatviškumas, kosmopolitizmas.*
- 35) *Tačiau didesnio kūrinio apie jį neatsirado kaip tik dėl to, kad **autorius** sakosi neišdrįšęs **tapatintis su** tuo nepaprastos dvasinės šviesos šventu **žmogumi**. Ar ne dėl panašių aplinkybių ir Mindaugo charakterį vengiama atverti iš vidaus?*
- 36) ***Spesivceva susitapatino su** vaizduojamu **personažu**, tapo realia Žizel, atkartojė jos likimą, neturėdama jėgų grįžti į tikrovę.*
- 37) *Šiuolaikiniai **vaikai** vis dažniau **tapatina save su** išgalvotais **personažais** ir vis rečiau – su realiais žmonėmis.*
- 38) *Bet net per atstumą jaučiu šios muzikos jėgą. Šiandien, grodamas A. Piazzollos muziką, **aš** stengiuosi perprasti jos dvasią, **susitapatinti su kompozitoriumi**. Taip susijungia du skirtingi mentalitetai, du skirtingi temperamentai.*

- 39) *Naujausioje knygoje **save tapatinu** daugmaž su pasaulio patirties žmogumi.*
- 40) *Pati **rašytoja** irgi aiškiai **tapatina pagrindinę veikėją su savimi**: „Aš – tai Lisa. Kaip ir ji, valstiečio vaikas, galėjau laisvai šėlti gamtoje“.*
- 41) *Matot, **aš** visados **save sutapatinau**, subendrindavau **su Odisėju**. Pasaulio keliautojas, kuris, galų gale, sugrįžta namo... Graikas!*
- 42) *Bijau **susitapatinti su** koku nors marksistiniu **propagandistu** (šypsosi kompozitorius), peikiančiu kapitalistinį pasaulį.*
- 43) ***Jis tapatino save** vaizduotėje **su** poliarinės nakties **kaliniais**, ir iš čia kilo ekstaziškas dėkingumas už kiekvieną saulėtekį ir kiekvieną duonos riekę.*
- 44) *Nuoširdžiai kreipiuosi į visus, kurie dar ir šiandien serga raupsais: dabar jie turi užtarėją – tėvą Damjaną, **kuris** ir prieš susirgdamas dažnai **save sutapatindavo su ligoniais**, sakydamas „mes, raupsuotieji“.*
- 45) *Kūdikius rankose spaudžiančios kaip degtinės stiklinę (mama Antis – alkoholikės prototipas). Nenuostabu, kad **mergaitės** nenori būti į jas panašios ir **tapatinasi su kovotojomis**, o berniukai išsigąsta tokių daugiavaikių ištižėlių.*
- 46) *Paaugliai būna įnirtingais lenktynininkais, belaisviais, pilotais, visagaliais, burtininkais, nenugalimais kovotojais, **jie tapatina save su** minėtais **veikėjais**. Medikai įspėja, kad kaip tik čia ir slypi priežastys, dėl kurių jaunimas beprotiškai mėgsta „skrajoti“ automobiliais.*

Iš to, kas apie 31–46 sakinius sakyta, aiškėja, kad tas kitas, formuojantis priklausomąją žmogaus Aš tapatybės dalį ar sluoksnį, yra ne tikras, o paties susikurtas asmuo, su kuriuo tapatinama(si). O kas sudaro žmogaus nepriklausomąjį Aš, kitaip, kas yra tikro, pastovaus ar pastovesnio žmogaus tapatybėje ir ar yra?

Žmogaus tapatybė DLKT publicistikoje skaidoma pagal prigimtinių dualumą (*dvasia* resp. *kūnas*): ji skaidoma į vidų resp. išorę (žr. 47–49 sakinius), taip pat pagal lytį (*vyras* resp. *moteris*; žr. 50–51 sakinius), amžių (*jaunas* resp. *senas*; 52–54 sakinius). Vidinė, arba inherentinė, žmogaus tapatybės dalis yra penkiais pagrindiniais pojūčiais neapčiuopiama. Jei sutinkame, kad, kaip teigiama 48 sakinyje, tai, *kas mes esame, yra tapatu mumyse esančiai dvasinei energijai* ir yra pastoviausia žmogaus tapatybėje, tada pojūčiais (labiau) apčiuopiamą, arba (labiau) išorinę asmens tapatybės dalį (lytį, amžių), galima laikyti mažiau inherentine – labiau kintančia arba galinčia kisti³⁹. Vidinę ir išorinę tapatybę žmogus turi iš prigimties, t. y. ją „gauna“ gimdamas. Prigimtinė yra tikroji žmogaus

³⁹ Plg.: „Bet kuriuo atveju nekintamą individo substancijos sąvoką galima puikiai suderinti su sąvybių kaita: ji yra tai, kas lieka individe, keičiantis jo sąvybėms. [...] [N]eretai ir šiandien, tai, kas lieka individe, keičiantis jo sąvybėms – žmogiškoji substancija – yra vadinama siela. Siela yra gyvybinis principas – tai, kas organizuoja gyvą organizmą į vieną visumą. Visumos dalys gali keistis,

tapatybė. Neprigimtinė (neinherentinė) žmogaus tapatybė yra paties asmens sau susikurtas Aš (iliuzijos, svajonės ir pan.) ir (arba) kitiems sukurtas Aš (įvaizdis, kaukė, etiketė ir pan.) (žr. 55–56 sakinius, dar pgl. 36–41 sakinius; Joseph 2004: 4). Su(si)kurtoji Aš tapatybės dalis – tai, kuo žmogus (ne)nori ar (ne)gali tapti, t. y. galimasis žmogaus tapatybės sluoksni⁴⁰. Kitais žodžiais kalbant, galimosios tapatybės dalys gali tapti tikrąja žmogaus tapatybe, t. y. Aš vaizdiniai (tai, koks žmogus nori, svajoja būti) motyvuoja jo elgesį, tikslus ar pan. ir gali tapti tikruoju ar tikresniu Aš (tai, ką žmogus suvokia savyje kaip labiau inherentiška). Galimosios tapatybės yra kintančios.

- 47) *Vienas mano mėgstamas mąstytojas „susilitavimu“ pavadino būseną, kai [žmogaus] **dvasia** visiškai **susitapatina su kūnu**, dažniausiai – sergančiu ir kenčiančiu kūnu. Kiekvienam pažįstamas jausmas, kai visas žmogiškasis „Aš“ tampa vien skaudančiu inkstu.*
- 48) ***Tai**, kas mes esame, yra **tapatu** mumyse esančiai **dvasinei energijai**.*
- 49) *Žvelgdami iš kitos pusės į „aš“, pamatysime, jog, valgydami, kai esame labai išalkę, visiškai **sutapatiname save su** apčiuopiamu **kūnu**, supykę ant ko nors – pasijusime esą vien choleriškų emocijų kamuolys, išgilinę į mokslinę literatūrą – **sutapatiname save su protu**. Kuri iš šių skirtingų pusių yra tikrasis Aš?*
- 50) *Tokiose šeimose išauga sumišę, be aiškių saviugdų gairių bręstantys paau-gliai, neturintys artimo asmens, **su kuriuo** galėtų **sutapatinti save ir savo lytiškumą...***
- 51) *Nijolė Arbačiauskienė: **Moterys ir vyrai** – lygiaverčiai, bet ne **tapatūs**.*
- 52) *Taip pat ir asmenybių skirtumas: kad ir kokia brandi būtų asmenybė, jaun-esniame amžiuje **ji** negali būti **tapati vyresnio amžiaus asmenybei**.*
- 53) *Ir tikras žvilgsnis atsiras; būsiu – kažkodėl tvirtai tikinausi – kažin koks kitoks. Gal net iš dalies **netapatūs sau, dvidešimtmečiui, tarkime. Bet tapatus** likau. Net sau, penkiamečiui. Asmuo niekur nedingo, vienokia ar kitokia patirtis nieko neužklojo, aš esu tasai pats. Penkerių ar trisdešimties.*
- 54) *Taip vaikas mokosi atitolti. Mamai irgi tuo metu reikia šito mokyti. Ji turi būti šiek tik brandesnė negu vaikas. Jei **ji** pernelyg **su juo susitapatino**, jai sunku tai padaryti.*
- 55) *Užsieniniai serialai ir prie jų susispaudę **žmonės**, bandantys **sutapatinti save** su pasaldintom, gražiai nuspalvintom **iliuzijom**, o vėliau pasakojan-tys **lėkštus siužetus** apie „meiles“ ir „nemeiles“, „laimes“ ir „nelaimes“.*

bet jas organizuojantis principas išliks tas pats: tokia yra žmogiškojo individo savybių ir jo sielos dialektika“ (Aleksandravičius 2012: 216).

⁴⁰ Plačiau apie *tikrasis* resp. *galimasis aš-pats* sampratą psichologiniu, psichosocialiniu aspektu žr. Markus, Nurius 1986, Oosterwegel, Oppenheimer 1993 ir ten cituojamą literatūrą.

56) *Į teatrališkumą linkęs žmogus kartais susitapatina su savo kauke ir nesugeba jos nusiimti netgi artimų žmonių aplinkoje*⁴¹.

Iš to, kas iki šiol DLKT pavyzdžių pagrindu sakytą, matyti, kad apie žmogaus tapatybę galima kalbėti kaip apie būvį ir tapsmą. Laiko požiūriu tapatumo būvis implikuoja santykinį pastovumą, tapsmas – dinamiškumą. Semantiniu požiūriu pastoviausia yra vidinė prigimtinės žmogaus tapatybės dalis – siela⁴² (dvasia⁴³), gramatiniu – esamojo laiko *būti* formos, vartojamos su būdvardžiu *tapatus*, plg.: *žmogus yra tapatus sielai*, t. y. žmogus yra tas pats arba toks pats kaip siela; *žmogus yra tapatus išorei (kūnui, išvaizdai)*, t. y. žmogus yra toks pat kaip jo išorė (kūnas, išvaizda), bet: *?žmogus yra tas pats, kas jo išorė (kūnas, išvaizda)*⁴⁴; kintamiausia yra neprigimtinė žmogaus tapatybė – sau ir (arba) kitam sukurta tapatybės dalis, gramatiškai žymima finitinėmis *tapatinti(s)* formomis. Laiko atžvilgiu galima kalbėti apie žmogaus tapatybės sluoksnius, tarp kurių yra skirtingas kintamumo laipsnis: asmens *prigimtinė (vidinė resp. išorinė) resp. neprigimtinė (su(si)kurtoji sau resp. kitam)* tapatybė. Kaip teigia Povilas Aleksandravičius, tapatumas „yra ir judėjimas, ir tapatumas“, t. y. tai, kas išlieka – „manasis aš ar manoji siela – paverčiantis manąja savastimi, mana patirtimi visa, kas taip neišvengiamai kinta“ (2012: 214tt; dar žr. ten cituojamą literatūrą; skirtingą nuomonę žr.: Mickūnas 2012: 302; Joseph 2004: 6⁴⁵). Harmoninga minėtų dalinių tapatybių dermė yra žmogaus vientisumo ir savitumo pagrindas. Be to, raiškos

⁴¹ Plg. DLKT: *Etikečių klajavimas, stigmatizacija ir kiti persekiojimai negalėjo nepaveikti net pačių stipriausių žmonių. Nemaža žmonių bent iš dalies buvo priversti susitapatinti su „paženklintųjų“ etiketėmis, ir pasakojimai rodo, kad dalies šių žmonių gyvenimuose ir dabar likę neišspręstų neįveiktos trauminės patirties.*

⁴² Plg. DLKŽe: *siela* – 1. relig. nematerialus, nemirtingas žmogaus pradas, teikiantis kūnui gyvybę ir atsiskiriantis nuo jo mirštant. 2. vidinis pasaulis, psichika: *Atvėrė savo sielą*. LKŽe: *siela* – 1. vidinis psichinis žmogaus pasaulis, jo sąmonė, jausmai, išgyvenimai: *Sunku gydyti kūną, kai siela kenčia* Pt. 2. religijoje – nemirtingas nematerialus žmogaus pradas, siejantis žmogų su Dievu; dvasia: *Mano siela garbina Viešpatį* brš.

⁴³ Plg. DLKŽe: *dvasia* – 2. psichinės žmogaus jėgos kaip veikimo akstinas: *Kelti žmonių dvąsį*. 3. prk. tikroji prasmė, esmė: *Laiko dvasia*. 4. fil. individe sutelkta visuomeninė sąmonė. BLKŽe: *dvasia* – 5. vns. filosofijoje – kuriamasis pradas, kuris egzistuoja savaime, save suvokia, yra neribotas laike ir erdvėje, atviras būčiai: *Analizuoti dvąsios ir matėrijos sąntykį. Šv. Augustinas teigė, kàd protė slýpi diėviškiosios dvąsios šviesà.*

⁴⁴ Plg. dar DLKT pavyzdį: *O tai savo ruožtu reiškia, kad išorinis žmogaus dėmuo (įvaizdis) tapatinamas su vidiniu dėmeniu (identitetu). Aš esu = aš atrodau.*

⁴⁵ Plg.: „Our identities, whether group or individual, are not „natural facts“ about us, but are things we construct – fictions, in effect“ (Joseph 2004: 6); „Modernus subjektas neturi esmės: jis kuria save ir savo aplinką kaip autonomiją, ir šiuo atveju kuria ir objektus, ir naujus jų troškimus“ (Mickūnas 2012: 302).

būti tapačiam sau resp. *tapatintis su savimi (su savo iliuzijomis)* resp. *tapatinti save su savo iliuzijomis* pasirinkimas sakinyje rodo ir žmogaus artimą resp. tolimą žiūrą į save patį.

Kokios, be minėtųjų, yra sudėtinės tapatybės dalys arba sluoksniai, formuojantys AŠ visetą, ir kiek jų yra? Regis, dauguma mūsų mažai žino, kas ir kokia yra jo paties ar kito siela – koks jis arba kitas yra viduje, t. y. kokia yra asmens pastovioji tapatybės dalis (plg. Joseph 2004: 8). Daugiausia, ką kiekvienas mūsų gali pasakyti apie kitą, tai, daugiau ar mažiau pažindamas savąją tapatybę, „sukurti“ pagal save savąją kito AŠ tapatybės versiją, kuri „kūrėjui“ atrodoys esanti tikroji kito tapatybė. Kitaip kalbant, pagal veidrodžio principą vienas per savosios tapatybės suvokimą (*tapatinimąsi*) mato kito tapatybę, o kitas per savąją interpretuoja pirmojo tapatybę.

Esti atvejų, kai pagal žmogiškosios prigimties (*vidus* resp. *išorė*) ir asmens tapatybės (*prigimtinė* resp. *neprigimtinė*) dualumo kaip vienio principą (plg. 47 sakinį), dvi atskiros tapatybės suliejamos į vieną, t. y. du atskiri žmonės suvokiami tarsi vienas (žr. 61–63 sakinius, dar plg. 38 sakinį), arba atvirkščiai: vienas žmogus „išskaidomas“ ir matomas tarsi du atskiri žmonės (žr. 64 sakinį, dar plg. 53 sakinį). Dviejų asmenų suliejimas arba vieno išskaidymas yra dalinis (panašiai kaip 31–35 sakiniuose) ir vyksta pagal tam tikrą kriterijų: amžiaus (*jaunas* resp. *senas*, *vaikas* resp. *suaugęs*), lyties (*vyras* resp. *moteris*) ar (ir) socialinį⁴⁶ – šeimos (*vyras* resp. *žmona*, *tėvai* resp. *vaikai*, *brolis* resp. *sesuo*). Pastarasis aiškiai matyti iš 65–66 sakinių, o 67 sakinyje susipina su įvardijimo kriterijumi.

- 61) *Kai jam sukanka pusė metų, tėvui derėtų daugiau pavaduoti motiną. Mat moteris labai pasineria į vaiko pasaulį. Jei **ji** [mama] pernelyg ilgai **susitapatina su vaiku**, šis nesimoko savarankiškumo, darosi priklausomas.*
- 62) *Keičia savo likimą, pradeda eiti kitu keliu. – Po vestuvių moterims nerekomenduojate keisti pavardžių? – Kai **žmonės** vienas kitą myli, **nori** susilieti, **susitapatinti**, tarsi apsisiausti viena antklode, tampa vienu energetiniu sūkurium.*
- 63) *Dvynukai kur kas labiau priklauso vienas nuo kito, be to, jie visada yra varžovai. Iki penkerių **berniukas** tiesiog **tapatino save su sesute**, ji buvo jo antrasis „aš“. Ir staiga... Praregėjimo priežastis gali būti atsitiktinai auklėtojos ar draugo išstartas žodis, pastaba.*

⁴⁶ Socialinis tapatumas – „tai individo kaip visuomeninės, bendruomeninės būtybės tapatumas, nes individo nei realybėje, nei teorijoje negalima izoliuoti nuo kitų individų, nes nėra ir visuomenės kaip homogeniško darinio, o yra *ryšių tarp individų sistema*, kuri ir vadinama visuomene. Socialinio tapatumo svarstymuose gali būti išskiriami ekonominis, politinis, tautinis, kultūrinis, pilietinis ar kokios nors grupės tapatumas ir t. t.“ (Morkūnienė 2012: 96). „Socialinis tapatumas yra procesas, kurio veikiantieji asmenys yra individai“ (p. 121).

- 64) *Vėliau p. Aldona dar ilgai rausėsi atmintyje, bet taip ir nepavyko to didelio žmogaus [suaugusiojo] sutapatinti su kažkuriame suole sėdėjusiu mokinuku [vaiku]. Atmintis nebesutalpina per pusę amžiaus į gyvenimą išleistų mokinių veidų ir vardų.*
- 65) *Berniukas privalo turėti vyrą kaip pavyzdį. Su juo [vyru, tėčiu] vaikas [berniukas] galėtų ne tik draugauti, bet ir susitapatinti. Tai reiškia, sutvirtinti savo lytinę tapatybę.*
- 66) *Švelniai elgiasi su žaislais, bučiuoja, apkabina... Tik vėliau „atranda“ tėtį ir stengiasi tapti panašus į jį. Nuo to, kaip tas pats žmogus susitapatina su mama ir susitapatina su tėčiu, priklauso požiūris į tėvystę.*
- 67) *Pakeisti pavardę šis vyriškis nutarė todėl, kad nenorėjo būti tapatinamas su savo broliu I. Achremovu⁴⁷, kuris yra nuteistas kalėti iki gyvos galvos už žurnalisto Vito Lingio nužudymą.*

Žmogaus tapatinimas(is) su kitu kaip mažesne ar didesne grupe – grupe (šeima, partija⁴⁸, elitu, viduriniąja klase ir pan.) resp. bendruomene resp. visuomene resp. tauta) – arba tos grupės atstovu aktualizuojamas 68–74 sakiniuose. Socialinis žmogaus tapatybės kriterijus, kaip jo buvimas ir veikimas atskirai, tarp kitų, kartu su kitais (žr. 75–78 sakinius), susipina su vietos kriterijumi 79–80 sakiniuose. Žmogaus tapatinimas(is) su vieta aktualizuojamas 81–89 sakiniuose. Pagal artumą žmogui vietos kriterijų galima skirstyti į *artima* ir *tolima*, konkrečiau kalbant, tai *gyvenamoji vieta* (kur žmogus gimė ir (arba) gyvena; žr. 81–82 sakinius) resp. *regionas* (žr. 83 sakinį) resp. *šalis* (žr. 84 sakinį), *valstybė* (žr. 85–86 sakinius) resp. *kontinentas* (žr. 87–88 sakinius, dar plg. 82 sakinį) resp. *pasaulis* (žr. 89 sakinį, dar plg. 82 sakinį).

- 68) *Bet ar ne būtinybė išsiskirti iš minios lemia panašių eksperimentų pasisėkimą? Kai buvau jaunas, visada norėjau su kuo nors susitapatinti. Pavydėjau tėvams, kad jie galėjo dalyvauti 7-ojo dešimtmečio studentų judėjime, kad turėjo tikslą, kad bandė pakeisti pasaulį.*
- 69) *Paaugliai kartais netgi susitapatina su grupe – pastaroji tampa elgesio etalonu. Todėl paauglio socializacijos procese bendraamžių grupės atlieka reikšmingą vaidmenį.*

⁴⁷ Plg. dar DLKT sakinį: *Iš tikrųjų toks lietuvinimas yra ne kas kita kaip pavardžių iškreipimas. Pavardė yra asmens tapatybės dalis. Todėl, kraipydami asmens vardą ir jo pavardę, mes tam asmeniui rodome nepagarbą.*

⁴⁸ Plg. DLKT pavyzdžius: *Partija, kuri susitapatina su vienu lyderiu, yra pasmerkta žlugti, ji neturi ateities. Be 19 proc. rinkėjų, kurie iš tikrųjų yra apolitiški ir pasyvūs, 14 proc. tapatina save su tradiciniais konservatoriais, kurie atstovauja didelio verslo interesams, ekonominio augimo ir globalizacijos paradigmai. Šiuolaikiniai liberalai mėgsta tapatintis su visa Vakarų visuomene.*

- 70) *Man nepatinka žmonės, kurie save tapatina su minia*⁴⁹, elgiasi tik taip, kaip yra priimta, gyvena pagal tam tikras taisykles. Visada turiu savo nuomonę ir mažai kas galėtų ją pakeisti.
- 71) „Jei žmogus pradeda *save tapatinti su bendruomene*, jis patenka į „išrinktųjų“ ratą. Kas nesutinka su tomis idėjomis, atsiduria tarp „atstumtųjų“.
- 72) Atsakymai į klausimą, kokiam socialiniam sluoksniui jei priskirtų save, mus gerokai nustebino: veik 90 proc. minėjo viduriniąją klasę. **Su ja save tapatino ir akademikas**, ir Gariūnuose geležėlėmis prekiaujantis buvęs **darbininkas**, laikantis save verslininku.
- 73) Per gruzinų tautos dukrą **Rolandas Paksas** ir vėl **susitapatina su „liaudimi“** bei atsiskiria nuo „elito“. Prezidento reitingai dėl šios istorijos tikrai nenukris.
- 74) O štai priklausomybės tautai jausmas išlieka gana stiprus: absoliuti dauguma, 95 %, **respondentų tapatinasi su lietuvių tauta**. 75 % **tapatinasi su savo bendruomene**, 72 % – **su Europos Sąjungos gyventojais**⁵⁰.
- 75) Grodamas **asmuo** užsimiršta ir taip įsijaučia, jog suvokia save ne kaip atskirą, izoliuotą „aš“, bet **susitapatina su savo veikla**.
- 76) Ar tiesa, kad Neringoje **mero pareigybė tapatinama su mero S. Mikelio asmeniu**? Taip, sako ji, tiesa.
- 77) V. Kisarausko darbai dramatiški, skausmingi. O koks jis buvo pats kaip žmogus? **Kūryba** dažnai **tapatinama su žmogumi**. Vincas buvo gana smulkaus sudėjimo vyras, labai ramaus būdo, į viską reaguodavo jautriai, subtiliai.
- 78) Informaciją apie saviškius susirenkame patys. **Žmonės mus tapatina su KGB**.
- 79) Tai nereiškia, kad **aš bandau tapatintis su „Domus galerija“ ar su kokia kita įmone**.
- 80) **Su Lietuva** ir lietuvių **tauta** labiau **tapatinasi** miestų, ypač didžiųjų, **gyventojai**. Tačiau iš miestiečių, ekspertų apibūdinimu, „gana negatyviu požiūriu į savo pilietybę“ išsiskiria kauniečiai.
- 81) **Žmonės**, netekdami vietų, **su kuriomis save tapatino**, kurios liudijo jų kilmę bei kūrė saugumo jausmą, praranda orientyrus, kurie galimi tik esant nenutrauktiems saitams.

⁴⁹ Plg.: „Minia – tai žmonės be kultūrinio stuburo, be didesnio išsilavinimo [...]. Todėl jie nesupranta visuomenės virsmo ir bijo jo“ (Morkūnienė 2012: 165).

⁵⁰ Plg. DLKT pavyzdį: **Mes tapatiname save pirmiausia ir labiausiai su savo tauta**. „Apie lietuvių tautą, kaip ir apie bet kurią kitą, galima kalbėti dvejopai – kaip apie pusketvirto milijono individų masę ir kaip apie savitumais pasižyminčią visumą, kurią, kaip ir bet kurią kitą bendrybę, galima aptarinėti atitrauktai, įvardijant tapatumo sąvoka ir skiriant ją nuo kitų analogiškų bendrybių, pasižyminčių kitokiais savitumais“ (Kuzmickas 2008: 168t).

- 82) Reikšmingai išaugo **lietuvių tapatinimasis ne su Europa ar pasauliu, bet su artimiausia gyvenamąja aplinka. Su savo miestu ar gyvenvieta 1990 m. tapatinosi apie 25 % žmonių, o 2005 m. – jau dvigubai daugiau, arba 49 %.**
- 83) **Pietiniai ir šiaurės rytiniai Vilniaus krašto lietuviai negali būti tapatūs** jau vien dėl to, kad jie geografiškai nesueina. Juos skiria nevykęs tautiniu atžvilgiu elementas, kuris sudaro Vilniaus krašto vidurį.
- 84) **Lietuviai save iki šiol tapatina tik su etnografinės Lietuvos teritorija**⁵¹.
- 85) **Todėl, kad tai buvo nepamirštamieji 1988-ieji – atgimimo pradžia, kuomet bene kiekvienas save, savo viltis, lūkesčius tapatinome su Lietuva, galvojome apie ją, jautėme ją, troškome bent kažką vardan jos padaryti.**
- 86) **Esu lietuvis, save tapatinu su laisva valstybe. Ar turėčiau daryti kažką dėl kitų žmonių kurie šios sąlyginės laisvės neturi?**
- 87) **Mes iš tiesų nei mentaliai, nei socialiai, nei politiškai niekada nebūsime tapatūs Vakarų Europai, todėl rimtai į mus pažiūrėti priversim ir Rytus, ir Vakarus tikrai tada, kai sugebėsime parodyti, kad esam kiti, bet esam.**
- 88) **Vis dėlto, ar japonai tapatinasi su Azijos kontinentu.**
- 89) **1990 m. Europai save priskyre 1 %, pernai – 3 % apklaustųjų. Su pasauliu 1990-aisiais tapatinosi 4 %, o 2005-aisiais – 6 % Lietuvos gyventojų.**
- Vietos kriterijus apima realiąją ir (ar) įsivaizduojamąją gamtą arba daiktą, su kuriais žmogus tapatinasi arba tapatinamas 90–97 sakiniuose. Čia tiksliau būtų kalbėti ne tiek apie žmogaus tapatinimą(si) su konkrečiu daiktu ar gamtos reiškiniu, kiek su slypinčiu už jų tam tikrų savybių turiniu – abstrakcija, idėja, simboliu ar pan. Tai aiškiai matyti iš 98–100 sakinių.
- 90) **Žaistum žodžiais pamėginęs atskirti, ar jis sutapatina žmogų su gamta, ar sužmogina gamtą.**
- 91) **Trumpėja dienos, salsvas išnykimo kvapas tarsi rusenantys bulvienojai. Pavargusi gamta moko ruoštis žiemai. O, kad galėtumei pasakyti: susitapatinu su rudeniu! Su šita skaidria, neryškia šviesa, su paskutiniąja šiluma, netikėtai užgulančia pečius, su taip ryškiai ir skaudžiai nujaučiama ramybe.**
- 92) **J. Degutytės lyrikoje, panašiai kaip ir piemenų dainose, saulę vaikas tapatina su motina.**
- 93) **Erdvei, užverstai šiukšlėmis, sudarančiais terpę plisti kenksmingoms sveikatai erkėms. Toks miškas yra žmogui svetimas, nesaugus, nemielas, o norima susitapatinti su teikiančiu daug galimybių, išauginančiu daug gamtos**

⁵¹ Plg. dar DLKT: *Nekilo etninių žemių problemų ir romėnams, todėl jie tėvynę tapatino ne su tauta ir jos žemėmis, o su visa respublika – kartu su nukariautomis kitų tautų teritorijomis.*

turtu, amžinai saugiu, galingu, kartu ir išlaikančiu amžių paslaptis, mistišku mišku.

- 94) *Juk tavo tapatina su preke, naudojasi tavo veidu ir tavo amatu, – sako V. Martinaitis. – Bet jie pasiūlo tiek, ir jei nesutinki, gali atsisakyti.*
- 95) *O sutapatinti moterį su kompiuteriu (paspausi mygtuką – įvyks seksualinė reakcija) kvaila...*
- 96) *Pietūs turi kažko šviesaus, sąlygiškai šventiško, lyg į burnas simboliškai užkastume savo prisiminimus. Maistas – tai mes, arba tai, su kuo tuoj susitapatinsime⁵².*
- 97) *Kas susitapatino su turtu arba ir pats praturtėjo, tas ir politikoj reiškė vis daugiau.*
- 98) *Žmonės turi susitapatinti su ženklu, jo idėja ir patikėti skelbiamu šūkiu.*
- 99) *Tai su kuo identifikuotis žmogui, kuris gal ir norėtų susitapatinti su turto turėjimo idealu, bet jau žino, kad niekad jo neturės?*
- 100) *Su moterimi tapatinama tai, kas giliausia, slapčiausia. Ir tai – kas paviršutiniškiausia.*
- 101) *Prezidentūros skandalo išvarginti žmonės vis labiau ima gręžtis į premjerą Algirdą Brazauską, kurį daugelis tapatina su stabilumo sugrižimu.*

Iš DLKT sakinių aiškėja, kad žmogaus tapatinimas(is) su vieta, ypatingai artima, susipina su kalbos (žr. 102–103 sakinius) kaip tautos savitumo bruožu (Morkūnienė 2012: 140), pilietybės (žr. 104–105 sakinius), kultūros (meno, literatūros, mokslo; žr. 106–107 sakinius), istorijos (žr. 108–109 sakinius), konfesijos⁵³ (plg. 110–112 sakinius) kriterijais.

Kaip rašo Vytautas Rubavičius, „visos žmonių bendruomenės gyvena tam tikroje vietovėse, kurios ir saugo tam tikrą kultūrą ir jai būdingą kultūrinę atmintį. [...] Vietovė kildina ir palaiko žmogaus socialinę aplinką. [...] Pirminė tapatumo savikūros medžiaga yra vietovės vaizdai ir pasakojimai, gimtinės vaizdas ir garsas. [...] Drįstu teigti, kad visokie socialiniai tapatumai, taip pat etnokultūrinis, tautinis, nacionalinis tapatumai pirmiausia yra vietiniai, kadangi juos palaiko sugyvenimas su kitais žmonėmis ir su konkrečia vietove“ (Rubavičius 2014: 96). Laikantis tokio požiūrio (dar žr. Rubavičius 2014: 94⁵⁴), t. y. vietos pirmumo žmogaus tapatybei apibrėžti, svarbus taptų 113 sakinsys, kur, sprendžiant

⁵² Plg. dar DLKT sakinį: *Asimiluoji kepeninę dešrą, paskui šiek tiek jos disimiluoji, o visa, kas lieka, nešiojiesi savyje kaip esminę savo tapatybės dalį. Tapatybe virtusi dešros masė tarytum pelėsiais apauga šiokiomis tokiomis mintimis, jausmais, – taip ir gyveni.*

⁵³ Plg.: „Konfesinė priklausomybė taip pat gali būti bendrąjį individo kultūrinį tapatumą formuojanti aplinkybė“ (Kuzmickas 2012: 15).

⁵⁴ „Kultūra – tai gimtosios kalbos pagrindu istoriškai susiklostanti visuma būdų, laiduojančių tam tikroje vietovėje gyvenančių žmonių ir bendruomenių sugyvenimą su ta vietove, jos gamta, su

iš žmogaus (vaiko) raidos, atrodytų, kad natūralu pirmiausia tapatintis su visa aplinka⁵⁵. Kitokios nuomonės laikosi Jūratė Morkūnienė (dar plg.: Kuzmickas 2012: 16, 24, Ramonienė, red., 2015: 152). Ji teigia, kad žmogus, „kaip socialinė būtybė, yra laikomas atvira sistema“, todėl „tik santykis su aplinka, tai yra visuomene ir pasauliu, yra jo gyvybės ir esmės prielaida“ (Morkūnienė 2012: 100, dar žr. p. 137). Pirminiu jos laikomas socialinis kriterijus. Kalbos (struktūros) požiūriu svarbesnis atrodo esąs anksčiau minėtas tapatybės būvio ir tapsmo santykis, koreliuojantis su minėta P. Aleksandravičiaus nuomone, o atskiro (vietos, socialinio ar kt.) kriterijaus „pirmumas“ susijęs su jo svarbumu komunikacijoje – sakinyje.

- 102) *Jeigu tik pasako „douna“ ir daugiau nieko nedaro, tai tik praneša apie savo kilbę, **susitapatina su kraštu, tarpe**, identifikuoja save su specifine kolektyvine patirtimi. Ir nieko daugiau pats, „nuo savęs“, nepadaro.*
- 103) *Nes bendraujame paprastai su kitais tik tada, kai ieškome savo (kultūrinės, kalbinės ir kitokios) tapatybės patvirtinimo, artumo jausmo. Jei nenorime **tapatintis su gimtakalbiais**, svetur gyvenančiais tautiečiais, vadinasi, mes kažkuo skiriamės. Ir netgi labai. Arba nejučiomis nutolome, susvetimėjome...⁵⁶*
- 104) *LDK piliečiai save vadino lietuviais. Pagal feodalinę pasaulėžiūrą kalba nebuvo tautos požymis. **Tauta** buvo **tapatinama su pilietybe**. Tiesa, dėl Renesanso įtakos kilo susidomėjimas savo istorija, kalba.*
- 105) *Valstybėje gyvena įvairių tautybių žmonės, kurie, būdami tos valstybės piliečiai, pirmiausia **tapatinasi su ja** – tai apibūdinama pilietinio tapatumo ar tapatinimosi su politine tauta sąvokomis.*
- 106) *Prisitaikę prie valstybės keliamų reikalavimų piliečiams, ar tam tikrais saitais yra suaugę su etnine tauta – bendrauja jos kalba, turi bendrų papročių, **tapatinasi su jos kultūra**, Lietuva vadinama tėvyne, gyvenime vadovaujasi panašiomis vertybėmis, jaučiasi istoriškai susieti.*
- 107) *Ir požiūris į tapybę nuo to karto pasikeitė visiškai. – Jus „įsileido“? – Taip. Dingo žaidimas – na, maždaug sugalvoji kažką, jei ne tą, tai kitą...*

savimi kaip bendruomene, jos istoriniu kultūriniu paveldu ir su kaimyninių bendruomenių, genčių ar tautų aplinka“ (Rubavičius 2014: 94).

⁵⁵ Dar plg. DLKT sakinį: *Trijų matavimų, kuriais žmogus yra: buvimo vieta, buvimo laikas ir buvimo būdas. Kad ir kaip būtų keista, vieta yra pirminis daiktas, pirminis žmogaus tapatumo matmuo. Tik atėjus į tą ar kitą vietą, tik „įsivietinus“ galima kurti kultūrą – stiprinti savąją arba perimti kitą.*

⁵⁶ Dar žr. DLKT pavyzdžius: *Romos imperija, pvz., niekada nebuvo tapatinama su tauta ar netgi su kalba. Vilniaus nelietuviams kalba rečiau yra tapatinimosi su aplinkiniais požymis, nes trečdalis nelietuvių net šeimoje bendrauja keliomis kalbomis.*

Susitapinau su kažkuo. Ar jums pažįstama būseną, kai susilieji žiūrėdamas? O čia susilieji dar labiau, nei žiūrėdamas.

- 108) Kultūrinio tapatumo komponentas gali nesikeisti ir gyvenant kitos tautos teritorijoje, pavyzdžiui, daugelis **lietuvių**, tapusių amerikiečiais, istoriškai **tapatinasi su Lietuva ir jos istorija**.
- 109) Galima nebemokėti kalbos, nebegyventi savo žemėje, bet išlikti lietuviu, – kol **tapatini save su tautos istorija**.
- 110) Nors praktikuojančių katalikų Lietuvoje kažin ar surinktume vos 30 proc., beveik 80 proc. **save vis dar tapatina su Katalikų bažnyčia**.
- 111) Istorijoje buvo laikotarpių, kai **šeimą** buvo mėgstama **sutapatinti su valstybe, Bažnyčia ar mokslu**. Valstybė šeimai kūrė kontrolės ir socialinio garantų projektus, Bažnyčia rūpinosi išganymo programa.
- 112) Atsitverdamas nuo senojo tikėjimo liekanų, **katalikybę M. Valančius tapatina su lietuviškumu**, išvelgia jau susiklosčiusias tradicijas, stengiasi jas kurti: padaro privalomą „Pulkim ant kelių“ giedojimą prieš Mišias.
- 113) Jei virtuvėje pavojingų daiktų nėra, vaikas saugus, tegul sau pilsto kruopas, – pataria Viktorija Grigaliūnienė. „Aš pats!“ Maždaug iki 3 m. **mažylis susitapatina su aplinka ir savęs neįvardija kaip asmens**. Todėl sako: „Petriukas eis į lauką“, „Onutė ausis batukus“.

Kaip buvo matyti iš pavyzdžių, socialinis ir vietos kriterijus neretai yra susipynę. Kitais žodžiais kalbant, kai žmogus gimsta, jis tuo pat metu savo tapatybę ima kurti tam tikroje vietoje gyvenančioje šeimoje. Taigi svarbus tampa ir laiko kriterijus. Žmogaus ir laiko (*praeitis* resp. *dabartis* resp. *ateitis*) arba tam tikru laikotarpiu vykusio, vykstančio ar vyksiančio įvykio santykis, daugiau ar mažiau fone susipynęs su vietos kriterijumi, aktualizuojamas 114–120 sakiniuose.

- 114) Valdančioji partija atsakinga už tai, kad didelė dalis jaunuomenės, **kurią tapatiname su tautos ateitimi**, gali būti nesugrąžinamai prarasta Lietuvai⁵⁷.
- 115) Virgilijus Čepaitis aimanavo, kad lietuviai virsta „Žalgirio“ sirgalių tauta. **Su kuo dabar tapatintis? Su nesugrįžtamai išnykusia praeitimi? Su vis labiau karikatūrejančia dabartimi? Su šviesia Europos sąjungos ir NATO ateitimi?**
- 116) *Praeitis virsta pagrindiniu judintoju, kviečiančiu keliauti toliau, vis tolti ir artėti prie savęs, prie kitų. Taip aš tampa tu, kas buvo, susitapatinu su visais istorijos, kultūros įvykiais, žmonėmis – gyvenusiais, galvojusiais, tvėrusiais. Ir pasijuntu visa sukaupęs.*

⁵⁷ Plg. dar DLKT pavyzdį: **Tapatinti Vytautą Žalakevičių su septintuoju**, „atšilimo“ **dešimtmečiu** – ar ne per daug garbės tektų „atšilimui“.

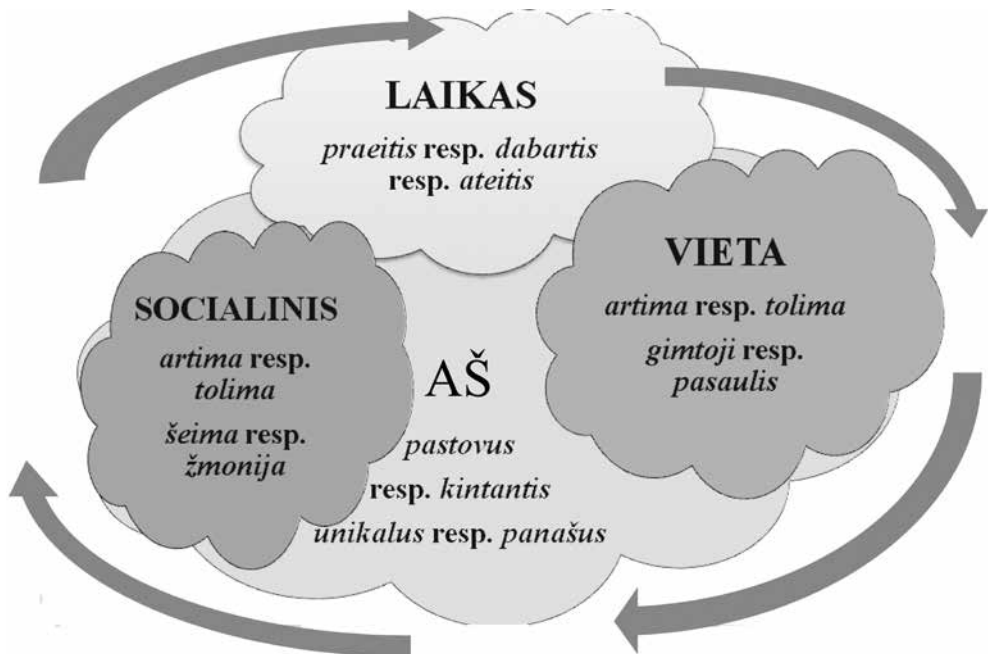
- 117) *Nemanau, kad **mus** reikėtų **tapatinti su revoliucijomis** teatre – nieko keisti nemėginame, siekiame tik neatsilikti nuo šiuolaikinio teatro, – sakė spektaklio „Nuogas karalius“ [...].*
- 118) *Kalbu apie vadinamuosius „atlydžio“ kartos žmones. Tie **žmonės** nepaprastai aiškiai **save tapatino su Antruoju pasauliniu karu**.*

Galiausiai, remiantis 119–123 sakiniiais, atskirai minėtinas Dievo, kaip amžinybės, kriterijus, susijęs su visais anksčiau minėtais kriterijais arba juos apimantis: žmogaus, kaip savitos atskirybės (žr. 119–120 sakinius), kaip mažesnės ar didesnės grupės nario (žr. 121–122 sakinius), esančio ir kuriančio savo tapatybę tam tikru laiku tam tikroje vietoje (žr. 123–125 sakinius), kriterijus. Kitaip kalbant ir remiantis 126 sakiniu, kaip žmogus tapatinasi arba tapatinamas su Dievu, taip ir Dievas tapatinasi su visais ir kiekvienu atskirai pagal visus minėtus kriterijus. Pagal veidrodžio principą, kiekvienas atskiras žmogus, būdamas tapatus sau, taip pat yra tapatus visada, visur ir visuose esančiam Dievui.

- 119) *Mūsų siela susijungimo su gryno grožio idėja momentu įgyvendina galimybę **sutapatinti save su tuo, kas amžina**. Kartu mūsų mintis tampa nemirtinga aukščiausia to žodžio prasme.*
- 120) *Per galią dovanoti gyvybę **moteris tapatinama su Dievu**: „Jų iščiose tebemiega ta pati Pradžios jėga, nesuvokiami gyvybės slėpiniai ir kiekvieno ateinančio pirmasis širdies dūžis“.*
- 121) *Reikia tikėti. Kuo? Savo artimu, nes jis ir yra Dievas, jeigu **tu** jam, jiems visiškai pasiaukoji, **su jais susitapatini**.*
- 122) *Mano mama visada nusileisdavo tėvui ir laikė jį pačiu išmintingiausiu. Tam tikra prasme **aš sutapatinau jį su Dievu**, tikėdamas, kad mano tėvas žino ir mato viską.*
- 123) *Iš principo nėra blogai **Dievą** asmeninti, **tapatinti su institucijomis**. Tai suteikia aiškumo. Bet gal geriau nereikėtų. Tiesiog jauti, kad Jis yra. Jauti Dievą kasdieniame gyvenime.*
- 124) ***Mes susitapatiname labiau su Dievu** ten, kur kančia, kur skausmas, kur kryžius, negu su Dievu, kuris gali būti prisikėlęs, rečiau esame pasiryžę.*
- 125) *Nieko nepadarysi – nors planuodamas **žmogus** gali pasijusti prisiminimų viešpačiu, **sutapatinti save su Dievu**... Visas „ateities vizijas“ subendravardikliu tai, kad nei viena iš jų niekada nebuvo įgyvendinta.*
- 126) *Tiesa, šiai doktrinai prieštarauja pačios Evangelijos. Mes ne tik turime didingą, schematišką istoriją Dievo, **kuris susitapatina su žmonija**.*

Iš 127–133 sakinių matyti, kad per visus kriterijus – žmogaus atskirybės, socialinį, vietos, laiko ar Dievo – driekiasi ir žmogaus tapatinimas(is) su abstrakčiu daiktu, kaip susikurtuoju tapatybės sluoksniu.

- 127) Žmogus turi jausti, kad gyvena tikrai: prasmingai, gražiai, gerai. Visų pirmiausia – prasmingai. **Su kuo jis** turi identifikuotis, **susitapatinti** kaip **su idėja, tikslu, vertybe, siekiniu**, kad tai jam atneštų prasmės jausmą?
- 128) Tačiau nuolatinė savianalizė trukdo **narcizui susitapatinti su kitų žmonių laime** (plg. su kitais žmonėmis). Dabarties psichologai, regis, vieninškai sutaria, kad laimingiausias žmogus esti tada, kai pamiršta save.
- 129) Tai su kuo identifikuotis žmogui, **kuris** gal ir norėtų **susitapatinti su turto turėjimo idealu** (plg. su turtu), bet jau žino, kad niekad jo neturės?
- 130) **Darbuotojas sutapatina save su klestinčios firmos vertybėmis** (plg. su klestinčia firma), priima jas kaip dalį savęs, ir jo asmeninė sėkmė tampa neatskiriama nuo firmos sėkmės.
- 131) Jo **autorius** buvo **tapatinamas su anarchiško maišto dvasia** (plg. su anarchistu, su personažu).
- 132) **Dauguma B. Sruogos kartos rašytojų tapatinosi su pagrindiniais modernumo epistemos imperatyvais**: kriticismu, subjektyvios savimones idėja.
- 133) Tam tik reikia pripažinti, kad **piliečiai** gali laisvai **tapatintis su tam tikromis bendrojo gėrio formomis** (plg. Dievu).

1 PAV. Žmogaus tapatybės sluoksniai

5.3. Iš to, kas DLKT medžiagos pagrindu sakyta, aiškėja, kad žmogaus tapatybė kuriama tarsi dėlionė iš atskirų tarpusavyje susijusių dalių (sluoksnių). Jos unikalios pradžios „detalė“ – siela. Prie jos pridamos lėčiau ar greičiau kintančios kitos, tikrosios ir galinčios tapti tikrosiomis, detalės – žmogaus tapatybės sluoksniai.

Žmogaus tapatybė yra duali: prigimtinė resp. neprigimtinė. Ji yra ir būvis, ir tapsmas. Pastoviausia yra prigimtinė vidinė žmogaus tapatybės dalis (siela), gramatiškai – esamojo laiko *būti* formos, vartojamos su *tapatus* (*žmogus yra tapatus sielai*; plg. *žmogus buvo / taps / darysis tapatus sielai*, bet: *žmogus liks tapatus sielai*); kintamiausia yra neprigimtinė žmogaus tapatybė – sau ir (arba) kitiems susikurtoji tapatybės dalis, gramatiškai žymima finitinėmis *tapatinti(s)* formomis (*žmogus tapatinsis su įvaizdžiu*, plg. *žmogus bus tapatus įvaizdžiu*). Taigi dinamiskumo atžvilgiu duali žmogaus tapatybė koreliuoja su raiška.

Žmogaus tapatybė, kurią sudaro laike daugiau ar mažiau kintantys tikrasis (prigimtinis) ir galimasis (neprigimtinis) AŠ, sluoksniuojama pagal tris tarpusavyje susijusius žemiškuosius – socialinį, vietos, laiko – kriterijus, kuriuos apima ketvirtasis – Dievo⁵⁸. Pastarasis 1 paveiksle pavaizduotas rodyklėmis, žemiškieji trys pavaizduoti kaip spalvoti laukai, kurių kiekvieno atitinkamas skiriamasis požymis – semantinis: „asmuo“, „vieta“ arba „laikas“. Tai atliepia žmogaus santykį su savimi ir aplinka: kaip arba koks AŠ būnu su savimi ir kitu buvimo vietoje laiku.

5.4. Iš turimų DLKT sakinių aiškėjant, kad sveiko žmogaus tapatybė yra nuolatinis kitimas, prasidedantis nuo gimimo momento tam tikroje vietoje (plg. 134–137 sakinius), toliau aktualu aptarti ir kitus predikatus, kurių aktantais eina daiktavardiniai *tapatus* vediniai. Kitaip sakant, ką žmogus, su kuriuo kartu už gimsta ir jo tapatybė, su ja veikia, kaip ją jaučia, ar jaučia ir pan.?

134) *Kur gimsta Europos tapatybė.*

135) *Tapatybė kinta, praradus arba atsisakius vieny vaidmenų (atsiskiriant ir nuo vienokios gyvenenos), prisiimant kitus vaidmenis ir kitokią gyveneną.*

136) *Iš tiesų dabar žmogaus tapatybė nuolat kinta ir net yra sąmoningai kaitaliojama. Galima dabar nuolat transformuojamą tapatybę vertinti net kaip tam tikrą konkurencijos įrankį.*

⁵⁸ Plg.: „Tapatumas yra tinklas charakteristikų, kurias individas pripažįsta kaip esančias išimtinai jo ir sudarančias jo individualią asmenybę. [...] Tačiau tapatumas plaukia ne iš atskiro, izoliuotai traktuojamo individo vidaus: jis yra socialiai konstruojamas ir pasiekiamas tik „kitų“ pagalba“ (Morkūnienė 2012: 137); „Atkreipsime dėmesį į tai, jog nepaisant vis stiprėjančių individualistinių visuomenės narių nuostatų savęs suvokimas visų pirma vyksta per savęs priskyrimą tam tikroms žmonių grupėms, bendruomenėms, o savęs, kaip savipakankamo ir nepriklausomo individo, suvokimas yra santykinai silpnas“ (Savicka 2008: 189).

137) *Užsienyje įsidarbinau vienoje telekomunikacijų įmonėje. Atsirado naujų draugų, atsivėrė kitas gyvenimas. Tačiau mano tapatybėje niekas nesikeitė. Mirkau giliame depresijos liūne.*

Iš 138–150 sakinių, kuriuose daiktavardiniai *tapatus* vediniai eina percepcinių veiksmažodžių objektiniais aktantais, matyti, kad žmogus kaip percipientas tapatybę jaučia, suvokia, išgyvena, apie ją žino, ją atpažįsta ir, susipažindamas su savąja ar kito tapatybe, ją gali abejoti ir jos (ne)norėti, jos gėdytis ar nesigėdyti, ją pamiršti ar jos išsižadėti.

138) *Bet mes tolstame nuo gamtos. Technokratinės kultūros asmenybė, mėginama pajausti tapatumą kažkuriai žmonių grupei, nekuria gyvenimo istorijos, negirdi jos prisišliejančios prie tėvų ar protėvių sakmių.*

139) – *O kaip [jaučiatės] su tapatybe? Jaučiatės kaunietis, Lietuvos menininkas, ar tiesiog kosmopolitas?*

140) *Pastarieji, ypač geranoriai, katalikų inteligentų „fermentacijoje“ buvo puikus katalizatorius, skatinęs mus geriau suvokti savo tapatybę⁵⁹.*

141) *Katalikų Bažnyčių Lietuvoje skatinti ieškoti gyvo kontakto, padėti gilinti ekumenines nuostatas, kartu išgyvenant savo krikščionišką tapatumą, kad Pilnos Evangelijos judėjimas vėl neužsidarytų savo siaurai suprastame konfesionalizme, kuris stabdo vidinę pačių bendruomenių brandą.*

142) *Inteligentijai būtinai reikia susirasti tikrą arba įsivaizduojamą savo priešą, idant ji galėtų apibrėžti save ir patirti savo grupinę tapatybę.*

143) *Tam kad gebėtume suteikti savo gyvenimui prasmę ir atpažinti savo tapatybę, turime gebėti, sako Tayloras, pamatyti savo gyvenimą kaip besiskleidžiančių istorijų (unfolding story)⁶⁰.*

144) *Tik tuomet pažinsime savo tapatybę ir mūsų nebegąsdins blogio ideologijų siautėjimas⁶¹.*

145) *Tokioje situacijoje nėra ko stebėtis šeimos krize: nei vyras, nei moteris nebežino savo tapatybės, yra nuolat susinervinę ir paskendę rūpesčiuose, vaikais jaučiasi sutrikę ir neturi galimybės bręsti emociškai.*

146) *Tik išdrįsę suabejoti savąja tapatybe mes įgausime jėgų ją kurti. Taip, davė tėvai mums šaknis. Bet davė ir sparnus!*

⁵⁹ Plg. dar DLKT pavyzdį: *Ugdyti išsilavinusių asmenybę, suvokiančių savo religinį, tautinį ir pilietinį tapatumą.*

⁶⁰ Žr. dar DLKT pavyzdžius: „Aš“ *atpažįsta savo tapatybę, tampa pilnavertis tik šeimoje. Asmuo atpažįsta savo tapatybę būdamas priešais kitą, tai yra skirtingą (kitoki) pačioje gelmėje tų dovanojamų mainų, kurių vienintelis šaltinis ir yra ‘asmuo’.*

⁶¹ Plg. DLKT sakinį: *Kelionė sustiprino mane kaip žmogų, pažinusį savo tapatumą. – koks aš būsiu reikalingas.*

- 147) *Nekenčiu šio atvaizdo. Imu dažus ir teptuką - naikinui, užpiešiu, nepalikdamas jokių nuorodų, galinčių dar ką nors man priminti. **Nenoriu** šios **tapatybės**, todėl taip bandau išsivaduoti. Pasisėka.*
- 148) *Svarbiausia **nesigėdyti** savo **tapatybės** ir gyventi pagal savo principus naikų ir makdonaldų pasaulyje, o jei tų principų neturi, tai nėra globalizacijos nereikia, kad sėkmingai nusivažiuotum.*
- 149) *Su juo susisiečia „Mossado“ atstovas Efraimas (Geoffrey Rush) ir prašo palikti neščių žmogų, **išsižadėti** savo **tapatybės** ir pasitraukti pagrindin.*
- 150) *Adomas ir Ieva **pamiršta** savo **tapatumą** (kuris iš jų yra Adomas, o kuris – Ieva), „tačiau kiekvienas lošėjas žino savo empatines preferencijas.*
Tais atvejais, kai daiktavardiniai tapatus vediniai eina veiksmo veiksmožodžių objektiniais aktantais, tapatybę žmogus kaip veiksmo atlikėjas ir iniciatorius (kitaip, agentas) gali slėpti, išduoti ar jos atsisakyti, ją atskleisti, išreikšti ir auginti (stiprinti, (at)kurti, puoselėti), įgyvendinti, jos ieškoti ar ją saugoti, išsaugoti; ją (pasi)tikrinti, nus(is)tatyti ir pan. (žr. 151–162 sakinius).
- 151) *Tačiau vargingesniems valstiečiams KDP reikalavimai nepakeliami, tad jie verčiau **slepia** savo **tapatybę** – arba emigruoja į vakarinius Turkijos miestus.*
- 152) *Atvira A. Brazausko bei Andriaus Kubiliaus priešprieša sumažėtų, filosofas tvirtino, kad jeigu taip įvyktų, socialdemokratai galutinai **išduotų** savo **tapatumą**.*
- 153) *Rizikuoja, nes didžioji dauguma dirba nelegaliai. **Atsisako** dalies savo **tapatybės**, vengdami viešųjų santykių.*
- 154) *Galima daryti prielaidą, kad aistringi jausmai poetinėje kūryboje **atskleidžia** ilgai slėptą Lorcós asmenybės **tapatumą**.*
- 155) *Žmogus savo **tapatumą išreiškia** vaidmenimis (motinos, sūnaus, vyro), profesine kompetencija, išsimokslinimu, religiniais jausmais ar politinėm pažiūrom ir kitom vertybėm.*
- 156) *Jie dalyvaus ne vien tautiniuose susivienijimuose, bet ir visose politinėse partijose bei visuomeniniuose sąjūdžiuose, jų padedami **puoselės** tautinį **tapatumą**, o, antra vertus, gins kitus savo, kaip normalių šalies piliečių, interesus.*
- 157) *Tam tikslui buvo siūloma įkurti ir Europos institutą, kuris tirtų praeities klaidas, plėstų bendrą Europos istorijos suvokimą, **stiprintų** europinį **tapatumą** bei pagarbą žmogaus teisėms.*
- 158) *Suvokia ir junta kultūrinę atmosferą (užuot laikę ją savaimė suprantama) ir žino, kad iš tikrųjų negalėtų be jos gyventi ir **įgyvendinti** savo **tapatumą**. Aukštoji (raštingoji) kultūra, kurioje jie buvo auklėjami, daugumai žmonių yra brangiausia jų investicija, jų tapatumo branduolys.*

- 159) *Tarytum lietuvių nebūtų iš viso. Ši maža tauta tik per stebuklą išlaikė savo tapatumą. Ji neturėjo teisės gyventi, išlaikyti savo kalbą.*
- 160) *Bet, ačiū Dievui, vis dar gyvename gimtoj šalelėj, savoį Tėvynėj, dar galime ieškoti savo tapatumo, savo šaknų, sąsajų su praeityje gyvenusių žmonių kartomis.*
- 161) *Gydytojas privalo patikrinti atėjusio žmogaus tapatybę – ar prašymą įtraukti į donorų sąrašą užpildė tikrai tas žmogus.*
- 162) *Lankytojų asmens tapatumą buvo būtina nustatyti, nes praėjusiais mėnesiais automobilių turgaus priegose žymiai padaugėjo kriminalinių veiksmų.*
- Be to, žmogus gali būti suprantamas kaip naudos ar nenaudos gavėjas, adresatas, turėtojas – beneficentas (žr. Sližienė 1994: 21). Tada jis savąją tapatybę praranda arba atranda, susigrąžina, gauna (įgyja); ji gali dingti, būti kito sunaikinta (išrauta, sugriauta) arba pavogta (žr. 163–171 sakinius).
- 163) *Viena po kitos jos veržėsi sukurti šeimas. Pavyko visoms, ir gana sėkmingai. Ištekėdamos jos prarado savo tapatumą, nes jau po vedybinio gyvenimo metų ėmė sakyti: „Mes jau vaikštome“, „Mes jau valgome“, „Mes tikrinamės pas gydytoją“, netgi – „Mes tuštinamės“.*
- 164) *Nesantuokiniai ryšiai todėl įneša daug sumaišties žmonių gyvenimuose. Tarkim, vyras, pažinęs daug moterų, praranda savo tapatumą, nes jo dvasia jau yra pabuvojusi sąjungoje su galybe moterų.*
- 165) *Turbūt seserų pagalba menininkas susigrąžina dalį savo tapatybės, kurią taip nesunku prarasti pasaulio vėjų pagairėje.*
- 166) [Istorinė kultūra], anot Anthony D. Smitho, vienaip ar kitaip reiškiasi konkrečioje kartoje tam tikrais tautiniais idealais, ir žmogus įgyja savo tapatumą per santykį su protėviais ir tais įvykiais, kurie suformavo jų charakterius.
- 167) *Iš esmės tai mankurtizacijos procesas, nes ketvirtoje ar penktoje kartoje gali visiškai dingti sava tapatybė. Kažkelintoje generacijoje žmogus jau sako, kad jis nežinąs, kas jis toks, o dar vėliau jis jau „žino“, nes nieko nebeprisimena.*
- 168) *Tai yra vienas pagrindinių būdų, kuriuos naudoja Kinijos valdžia, norėdama su šaknimis išrauti tautinį tibetiečių tapatumą ir visą naciją.*
- 169) *Išnaikinti mentalitetuose giluminį lietuvių tapatumą. Nuolatinį kultūros ilgesį pakeisti nuolatinio kultūrinio menkavertiškumu.*
- 170) *Taigi iš esmės Beauvo ir kaip moterį išlaisvinančią normą teigia tai, ką Lėvinas vadina prievartos ir karo situacija, kai sugriaunama pati Paties tapatybė.*
- 171) *Pasikeisti pavardę bus sudėtinga, tačiau ne sunkiau nei tai, ką tenka partirti dabar. Kaip jos pavagia tapatybę? Tapatybės vagystė (kai kas nors*

naudojasi kito asmens vardu ir pavarde, socialinio draudimo numeriu bei kita informacija ant čekių, atvirų kreditinių kortelių).

Kad ir kas žmogui nutiktų, jis visada turi galimybę tapatybę pakeisti: iš naujo atgaivinti, susikurti ar atkurti ir ją „pasimatuoti“ (žr. 172–178 sakinius). Taigi, remiantis predikatais, kurių vienu iš argumentų eina daiktavardinis *tapatus* ve-dinys, galima patvirtinti, kad žmogaus tapatybė yra nuolatinis virsmas. Kitais žodžiais kalbant, žmogaus tapatybė kaip visuma nėra tik tai, ką žmogus visą gyvenimą „turi“ *status quo*, bet ir tai, ką per gyvenimą savaip jausdamas ir suvok-damas susikuria kaip tikra ir galima. Visa tai, kas daroma per subjektyvų (savitą) daugiau ar mažiau artimą tarpusavio santykį savimi ir (arba) kitu: asmeniu, vie-ta, laiku ir Dievu, pagrindžia kiekvieno asmens savitumą. Per skirtingą tapatini-mąsi matyti kiekvieno unikalumas. Iš viso to, kas sakyta, aiškėja, kad žmogaus savitumą kuria ir jo prigimtinė, ypač vidinė – Dievo duotoji tapatybė, ir paties subjektyviai jaučiama ir susikurta tapatybė (plg. 179 sakinį).

- 172) *Pavyzdžiui, Anne Cassidy knygoje „Ieškant Džei Džei“ vos septyniolikos metų sulaukusi mergina privalo visiškai pakeisti savo tapatybę, bent dešimt metų nebendrauti nė su vienu anksčiau pažintu žmogumi, ir tai ne paika užgaida, o savisauga.*
- 173) *Analitikai stebi vadinamąjį irakiečių visuomenės retraibalizacijos procesą, kai atgaivinama klaninė-gentinė tapatybė, kurioje asmuo tiek saugumo, tiek pajamų pragyvenimui ieško giminytės ryšiais susietose grupėse.*
- 174) *Norėdami istoriškai įsitvirtinti būtent kaip intelektualai, jie yra priversti iš naujo sukurti ir moralinį, ir kultūrinį minios tapatumą.*
- 175) *Ieškant išėities, pirmiausia vertėtų atmesti naujiesiems laikams būdingą mąstymo stilių – įsitikinimą, kad tapatumą pavyks bent kiek iš anksto suprojektuoti.*
- 176) *Jeigu piliečiai savo moralinį tapatumą pradėtų konstruoti remdamiesi Benthamo tvirtinimu, kad nėra bendruomenės, tai jie greitai prarastų bet kokią aiškesnį moralinių dalykų supratimą.*
- 177) *Mūsų populiariausi istorikai Alfredas Bumblauskas su Edvardu Gudavičiumi jau ko ne antrą dešimtmetį stengiasi formuoti šiuolaikišką lietuvišką tapatybę, nežiūrėti į Lietuvos praeitį vien istoriko Adolfo Šapokos sukurta ir sovietmečiu savaip adaptuota paradigma.*
- 178) *Pasakodamas istorijas, kuriomis pats netiki ir kurių nesupranta, Neįvardijamasis „matuojasi“ įvairias tapatybes, kol įsitikina, kad tai neturi prasmės.*
- 179) *Tėvo, vyro, lietuvio ir pan. identitetas veikia kaip lėlės sudedamosios dalys, bet jos neesminės. Vertikalė į Dievą visas koncepcijas, paradigmas, tapatybes sustato į savo vietą, skiria joms pagalbinį vaidmenį. Kada apčiuo-pei savąją vertikalę? Maždaug 2000 metais. Apie ašį, vertikalę ir tapatybę.*

***Tapatybė, arba tapatybė, yra sutaptis su savo esme, kuri yra bendra vi-
siems. Tai ir sutapimas su kito esme. Ta esmė – tavo minimasis Dievas,
vertikalė.***

6. APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

DLKT publicistikos sakiniuose, kuriuose vartojamos skirtingos būdvardžio *tapatus*, *-i* ir jo veiksmažodinių (*tapatinti*, *tapatintis*) bei daiktavardinių (*tapatybė*, *tapatumas*) vedinių formos, atpažįstamas ir per subjektyvų tapatinimąsi su savimi ir kitu matyti apibendrintas tapataus žmogaus vaizdinys. Pats žmogus sakiniuose aktualizuojamas kaip patientas ir (arba) percipientas, agentas arba beneficentas. Čia, publicistikoje, reikšminga tai, kad kontekstas arba tekstas, kuris leidžia „girdėti“ rašančiojo mintį, t. y. tai, ką ir kaip jis norėjo apie save ar aplinką pasakyti, nors ir palieka skaitančiajam daugiau laisvės vertinti, jį suprasti subjektyviai, vis dėlto primeta skaitančiajam rašančiojo žmogaus tapatybės suvokimą (plg. *Aki-vaizdu, kad pasakojimas negali vykti tyloje. Tam reikalinga kalba. Mūsų tapatybė – tai mūsų kalbinė artikuliacija* DLKT). Netiesiogiai komunikuodamas rašantysis ne tik atstovauja sau, t. y. „įtekstina“ savąjį tapatybės suvokimą – komunikuodamas jis turi įtakos skaitančiojo tapatybei, ją formuoja, kuria arba keičia⁶². Taigi, panašų vientiso žmogaus tapatybės konceptą, matyt, turi kiekvienas aktyvesnis publicistikos skaitytojas; pagal atskiro žmogaus sąmonėje egzistuojantį savitą tapatybės konceptą matyti grupinio koncepto bruožai.

Iš tyrimui surinktų DLKT publicistikos sakinių žmogaus tapatybė „išsiskleidė“ kaip savita asmens visuma, nuo gimimo jaučiama, suvokiama ir (arba) kuriama pagal dualumą: kaip daugiau ar mažiau artimas žmogaus tarpusavio santykis su dalinėmis (prigimtaine resp. neprigimtaine, dieviškąja resp. žemiškąja) tapatybėmis. Tikroji vidinė žmogaus tapatybė – siela – gimstant „gaunama“ iš Dievo. Ji yra pastovioji žmogaus tapatybės dalis. Pagal panašumą, t. y. veidrodžio principą, ir žemiškuosius (kito asmens, vietos, laiko) kriterijus žmogus (susi)kūrė, (susi)kuria arba dar (susi)kurs labiausiai kintančius neprigimtinės tapatybės sluoksnius. Iš prigimties gaunamas išorinis tapatybės sluoksnis (lytis, bendrieji išorės bruožai) yra tarp prigimtinio vidinio ir neprigimtinio tapatybės sluoksnių. Laiko atžvilgiu prigimtinis tapatybės sluoksnis yra pastovesnis už neprigimtinį. Kintamumas susijęs su raiška skirtingomis yra *tapatus* resp. *tapatinti(s)* formomis. Raiškos būti *apačiam* resp. *tapatintis* resp. *tapatinti* pasirinkimas

⁶² Plg.: „Identity is constantly interactively constructed on a microlevel, where an individual's identity is claimed, contested and re-constructed in interaction and in relation to the other participants“ (Norris 2007: 657).

sakinyje iškelia į avansceną paties žmogaus skirtingą (artimą resp. tolimą) santykį su savimi arba kitu (plg. *būti tapatiam sau / kitam* resp. *tapatintis su savimi / su savo iliuzijomis / su kitu* resp. *tapatinti save su savo iliuzijomis / su kitu*).

Daiktavardinių *tapatus* vedinių, kurie eina perceptinių ir veiksmo predikatų aktantais, vartoseną leidžia teigti, kad žmogus savo tapatybę jaučia, suvokia ir kuria arba perkuria savaip. Tai pagrindžia kiekvieno tapatybės savitumą.

Atsižvelgiant į tai, kad būdvardis *tapatus* turi du skirtingus semantinius požymius: „panašus“ ir „savitas“, kurie yra bendri žodžiams *toks pat*, *tolygus* ir *kitoks*, *savitas*, *originalus*, žodyninė *tapatus* apibrėžtis, matyt, tikslintina. Nepaisant to, kad žmogus, kalbėdamas (rašydamas) apie tapatumą, dažnai ieško, randa ir sakinyje pabrėžia savo ir kito arba kitų dviejų panašumą, tas panašumas visada yra dalinis ir daugiau ar mažiau kintantis. Pagal esmę kiekvienas žmogus su visais savo aktualiais ir galimais panašumais yra savitas (*tapatus sau*) – skirtingas nuo visų, į kuriuos buvo, yra ar bus panašus koku nors aspektu.

ŠALTINIAI

BLKŽe – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*: elektroninis variantas, vyr. red. Danutė Liutkevičienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga per internetą: <http://bkz.lki.lt>.

DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, sud. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras. Prieiga per internetą: <http://donelaitis.vdu.lt>.

DLKŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*: elektroninis variantas. 7-asis patais. ir papild. leid. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015: Prieiga per internetą: lkiis.lki.lt.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20, 1941–2002: elektroninis variantas, red. kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008. Prieiga per internetą: www.lkz.lt.

LITERATŪRA

- Aleksandravičius Povilas 2012: Žmogaus tapatumo ontologija: tarp substancijos ir asmens. – *Individo tapatumas*, sud. Jūratė Morkūnienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 189–274.
- Ambrasas Vytautas 1999: Funkcinis stilius. – *Lietuvių kalbos enciklopedija*, par. Kazys Morkūnas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 204–205.
- Bitinienė Audronė 2007: *Publicistinis stilius*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Bucholtz Marry, Hall Kira 2006: Language and identity. – *A companion to the philosophy of education*, ed. by Randall Curren. Cornwall: Blackwell Publishing, 369–394.
- Cruse David Alan 2001: *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Laguna Grace A. 1927: *Speech. Its function and development*. New Haven: Yale University Press.
- Drukteinis Albinas 2009: Semantinės sakinių struktūros su sinkretinės reikšmės predikatais. – *Res Humanitariae* 6, 24–41.
- Evans Vyvyan, Green Melanie 2006: *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University press.
- Gaivenis Kazimieras, Keinys Stasys 1990: *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa.
- Greimas Algirdas Julius 2005: *Struktūrinė semantika*. Vilnius: Baltos lankos.
- Grigas Romualdas 2016: *Lietuvių tapatybė ir Europa. Istoriosofinis aspektas*. Vilnius: Versmė.
- Gudavičius Aloyzas 2007: *Gretinamoji semantika*. Šiauliai: Bibliotheca actorum humanitaricorum universitatis Saulensis.
- Gudavičius Aloyzas 2009: *Etnolingvistika (Tauta kalboje)*. Šiauliai: Bibliotheca actorum humanitaricorum universitatis Saulensis.
- Gudavičius Aloyzas 2011: Reikšmė, sąvoka, konceptas ir prasmė. – *Res Humanitariae* 10, 108–119.
- Haspelmath Martin 2007: Further remarks on reciprocal constructions. – *Reciprocal Construction* 4, ed. by Nedjalkov Vladimir P. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam, Philadelphia, 2087–2116.
- Hjelmslev Louis 1995: *Kalba. Įvadas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Jakaitienė Evalda 2010: *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

- Joseph John E. 2004: *Language and identity: national, ethnic, religious*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jurgaitis Nedas 2015: *Krizės konceptas lietuvių ir vokiečių kalbose*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
- Karaliūnas Simas 1997: *Kalba ir visuomenė (Psichologiniai ir komunikaciniai kalbos vartojimo bruožai)*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Knjazev Jurij P. 2007: Lexical reciprocals as a means of expressing reciprocal situations. – *Reciprocal Construction 1*, ed. by Nadjalkov, Vladimir P. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia, 115–146.
- Kuzmickas Bronislovas 2008: Lietuviškasis tapatumas: kultūra ir valstybė. – *Nacionalinio tapatumo tęstinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, sud. Antanas Andrijauskas, Vytautas Rubavičius. Vilnius: Kronta, 166–183.
- Kuzmickas Bronislovas 2011: Individo kultūrinis tapatumas. – *Problemos 80*, 65–74.
- Kuzmickas Bronislovas 2012: Individo kultūrinio tapatumo sklaida (tarp tradicijos ir inovacijos). – *Individo tapatumas*, sud. Jūratė Morkūnienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 11–94.
- Kvašytė Regina, Papaurėlytė Silvija 2013: Kai kurie koncepto *liga* bruožai Lietuvos viešajame diskurse. – *Filologija 18*, 107–117.
- Mayers David G. 2008: *Socialinė psichologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
- Marcinkevičienė Rūta 2008: *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. Vilnius: Ver-sus aureus.
- Markus Hasel Rose, Nurius P. 1986: Possible selves. – *American Psychologist 41*, 954–969.
- Matonytė Irminda, Morkevičius Vaidas 2013: *Elitų Europa: tapatybių ir interesų kaleidoskopas*. Vilnius: Firidas.
- Mickūnas Algis 2012: Globalizacija ir modernus subjektas. – *Individo tapatumas*, sud. Jūratė Morkūnienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 291–311.
- Morkūnienė Jūratė 2012: Socialinis tapatumas: prielaidos, pokyčiai, destrukcijos. – *Individo tapatumas*, sud. Jūratė Morkūnienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 95–188.
- Morkūnienė Jūratė, sud., 2012: *Individo tapatumas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Norris Sigrid 2007: The Micropolitics of personal national and ethnicity identity. – *Discourse and Society* 18(5), 653–674.

Oosterwegel Annerikie, Oppenheimer Louis 1993: *The self-system: Developmental changes between and within self-concepts*. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Papaurėlytė Silvija 2013: Kai kurie koncepto *laisvė* bruožai lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 16, 222–231.

Partee Barbara H. 2008. Symmetry and symmetrical predicates. – *Computational Linguistics and Intellectual Technologies: Papers from the International Conference „DIALOGUE“*, ed. by Kibrik Aleksandr E. et. al. Moscow: Institut Problem Informatiki, 606–611. Prieiga internete: https://udrive.oit.umass.edu/partee/Semantics_Readings/SymmetryHandoutPentusSeminarCorrectedPlusNotes.pdf.

Pikčilingis Juozas 1971: *Lietuvių kalbos stilistika* 1. Vilnius: Mintis.

Ramonienė Meilutė, red., 2016: *Emigrantai: kalba ir tapatybė*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Rubavičius Vytautas 2014: *Vėluojanti savastis. Studijos ir straipsniai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Ruškyš Algirdas 2011: Konceptas *žemė* lietuvių frazeologijoje. – *Res Humanitariae* 10, 120–140.

Rutkovska Kristina, Smetonienė Irena, Smetona Marius 2017: *Vertybės lietuvių pasaulėvaizdyje*. Vilnius: Akademine leidykla.

Savicka Aida 2004: Asmens tapatybė permainų metu: tarp lemties ir pasirinkimo. – *Kultūrologija* 11, 77–94.

Savicka Aida 2008: Globalios tikrovės iššūkiai asmens tapatybei. – *Nacionalinio tapatumo tęstinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*, sud. Antanas Andrijauskas, Vytautas Rubavičius. Vilnius: Kronta, 184–195.

Sližienė Nijolė 1994: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas* 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Sližienė Nijolė 2004: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas* 2 (2). Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Taylor John R. 2006: Cognitive Semantics. – *Encyclopedia of Language and Linguistics*, ed. by Brown Keith. Oxford: Elsevier, 569–582.

Tekorienė Dalija 1990: *Bevardės giminės būdvardžiai*. Vilnius: Mokslas.

- Vykurpėl Bohumil 2005: *Hjelmslevo glosematika ir baltų kalbų fonologija*. Vilnius: Sapnų sala.
- Župerka Kazimieras 1983: *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius: Mokslas.
- Župerka Kazimieras 2012: *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto biblioteka.
- Лакан Жак 1998: *Семинары. Книга 1*. Москва: Гнозис, Логос.
- Маслова Валентина А. 2001: *Лингвокультурология*. Москва.
- Степанов Юрий С. 1981: *Имена. Предикаты. Предложения*. Москва: Наука.
- Степанов Юрий С. 1997: *Константы: словарь русской культуры*. Москва.
- Тер-Минасова Светлана Г. 2000: *Язык и межкультурная коммуникация*. Москва.

Concept of Human Identity on the Basis of *tapatus*, *-i* and Its Derivatives in Contemporary Lithuanian Opinion Journalism

SUMMARY

The article addresses the content of human identity on the basis of the adjective *tapatus* and its verbal (*tapatinti*, *tapatintis*) and nominal derivatives (*tapatybė*, *tapatumas*). It combines structural and cognitive approaches to meaning. A human being is the starting point of the study. It refers to the material collected from the Corpus of Contemporary Lithuanian Language developed at the Centre of Computational Linguistics of Kaunas Vytautas Magnus University.

The material of opinion journalism available at the CCLL enables us to recognise and see the image of an identical human being shared by every more active reader of opinion journalism through the subjective identification with oneself and another human being. The features of the group concept can be seen on the basis of the peculiar concept of identity existing in the consciousness of an individual human being.

In the sentences in question a human being is actualised as the patient and/or percipient, agent or beneficiary.

The research revealed that human identity is a peculiar entirety of the person which is sensed, perceived and/or created on the basis of duality right from birth: as a more or less

close relationship between a human being and partial identities (inherent or non-inherent, heavenly or earthly). The true inner human identity – the soul – is “received” from God at birth. It is the stable part (layer) of human identity. By similarity (the mirror principle) and earthly (another person’s, place, time) criteria a human being created, creates or will create the most variable layers of non-inherent identity. The outer layer of identity received at birth (gender, general external traits) is between the inherent inner layer and the non-inherent identity layer. From a temporal perspective, inherent identity is more stable than non-inherent. Variability (dynamism) correlates with expression by different forms of *yra tapatus* and *tapatinti(s)*.

The usage of the nominal derivatives of *tapatus* used as the actants of perceptual and action predicates leads to the conclusion that a human being feels, perceives and (re)creates his or her identity in his or her own way. It substantiates the peculiarity of everyone’s identity.

Considering that the adjective *tapatus* has two different semantic features – “similar” and “peculiar” – which are also shared by the words *toks pat*, *tolygus* and *kitoks*, *savitas*, *originalus* respectively, the dictionary definition of *tapatus* should apparently be updated. Notwithstanding the fact that when speaking (writing) about identity a human being often tries to find and finds the identity of oneself, another human being or other two human beings as similarity, which he or she brings to the foreground in the sentence, this similarity is always partial and variable. In essence, a human being with all of his or her relevant and/or potential similarities (i.e. partial identity with oneself or another human being) is peculiar – different from everyone with whom he or she was, is or will be similar in some aspect.

Įteikta 2018 m. birželio 8 d.

LORETA VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva

loreta.semeniene@lki.lt